

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв
Кафедра дошкільної освіти

Освітня програма «Дошкільна освіта»
Спеціальність 012 Дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

***Особливості виховання дітей дошкільного віку, що
мають негативні прояви поведінки***
Стрілець Олени Олексіївни

Науковий керівник:

Пихтіна Н.П., к. пед. н., доцент кафедри дошкільної
освіти

Рецензенти:

**Пісоцький О.П., к. психол. наук, доцент кафедри
дошкільної освіти Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя**

**Дубровська Л.О., к. пед. н., доцент кафедри
педагогіки, початкової освіти, психології та
менеджменту Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя**

Допущено до захисту: **Протокол № 5 від 29.11.23 р.**

Завідувач кафедри дошкільної освіти:

Кононко О.Л., д. псих. н., професор

Ніжин – 2023

Анотація

Кваліфікаційна робота виконана на теоретичному й емпіричному рівнях. На теоретичному – проаналізовані теоретичні аспекти виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці. Вивчені погляди учених на проблему виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці. Здійснений аналіз педагогічних умов виховання дітей дошкільного віку з означеною поведінкою.

На емпіричному рівні практично вивчені особливості виховання дошкільників з негативною поведінкою. З цією метою розроблена й реалізована програма педагогічного експерименту. Здійснений аналіз змісту і результатів констатуючого етапу дослідно-експериментальної роботи. Розроблена рекомендована система роботи з оптимізації педагогічних умов виховання дошкільників з негативною поведінкою.

Ключові слова: виховання, виховання дошкільників, негативні прояви у поведінці дошкільників, негативна поведінка у дітей.

Abstract

The qualification work was performed at theoretical and empirical levels. At the theoretical level, the author analyzed theoretical aspects of raising preschool children with negative behavioral manifestations, as well as studied the views of scientists on the problem. We also analyzed the pedagogical conditions for the upbringing of preschool children with said behavior.

At the empirical level, the author practically studied peculiarities of upbringing preschoolers with negative behavior. For this purpose, we developed and implemented a program of a pedagogical experiment. The content and results of the ascertaining stage of the experiment were analyzed. As a result, we developed a recommended optimization system of pedagogical conditions for upbringing preschoolers with negative behavior.

Keywords: education, upbringing of preschoolers, negative manifestations in the behavior of preschoolers, negative behavior in children.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З НЕГАТИВНИМИ ПРОЯВАМИ У ПОВЕДІНЦІ....	8
1.1. Аналіз опорних понять, що відображають механізми виникнення негативних проявів у поведінці дошкільників	8
1.2. Вивчення поглядів учених на проблему виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.....	15
1.3. Педагогічні умови виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.....	22
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	40
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З НЕГАТИВНИМИ ПРОЯВАМИ У ПОВЕДІНЦІ	42
2.1. Загальна характеристика програми та основних етапів педагогічного експерименту	42
2.2. Аналіз змісту і результатів констатуючого етапу дослідно- експериментальної роботи.....	48
2.3. Рекомендована система роботи з оптимізації педагогічних умов виховання дошкільників з негативною поведінкою.....	54
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	62
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Обґрунтування актуальності дослідження: У наш час все частіше постає питання про виховання дитини культурною, всебічно – розвинутою особистістю. У виховній практиці часто доводиться мати справу з дітьми дошкільного віку, що мають негативні прояви у поведінці. Це категорія дітей, які своєю поведінкою досить помітно відрізняються від ровесників. Як свідчать спостереження та наукові дослідження, розвиток психічних процесів дітей цієї групи відбувається в межах вікової норми, і відхилення у дитячій поведінці не зумовлені клінічною симптоматикою. Негативні прояви в поведінці дітей – це інтегроване явище, яке залежить від багатьох соціально-економічних, психолого-педагогічних чинників, серед яких сім'я й середовище установи займають провідне місце [55]. Однак ускладнення і труднощі, які переживає кожна дитина, потребують від вихователів і батьків підвищеної уваги та особливої педагогічної майстерності.

Для формування й розвитку здорової особистості вирішальне значення має її ранній емоційний досвід. Наукові дослідження і педагогічна практика засвідчують, якщо дитина дошкільного віку розвивається відповідно до встановлених вікових норм, то головною причиною відхилень в її поведінці є здебільшого неправильне виховання в сім'ї. Відсутність системи ціннісних орієнтацій, непослідовність сімейних дисциплінарних вимог, невміння дорослих налагодити психологічний контакт з дітьми спричинюють виникнення таких відхилень у дитячій поведінці, як агресивність, замкнутість, пасивність, тривожність, невпевненість, плаксивість, жорстокість, жадібність, нечесність, агресивність, впертість, капризність тощо, які лежать в основі антисоціальної і навіть кримінальної поведінки. Таким дітям важче призвичаїтися до нового, вони частіше конфліктують з ровесниками та членами своєї родини.

Особливо вагомий вклад у дослідження проблеми відхилень у формуванні особистості та шляхів їх попередження внесли в XVIII-XX ст. такі вчені, як П. Лесгафт, І. Гернет, К. Ушинський, М. Пирогов, О.

Острогорський, І. Сікорський, В. Кащенко, Я. Корчак, П. Блонський, Г. Фортунатов, С. Шацький, А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші.

Велике значення мають роботи П. Лесгафта в галузі виховання дітей раннього і дошкільного віку засобами гуманізуючих стосунків у сім'ї. У родині необхідно створювати нормальні умови для росту, розвитку і прояву всіх позитивних здібностей дітей [23].

А.Макаренко розкриває своєрідні і складні проблеми сімейного виховання, його протиріччя і шляхи їх вирішення. Його роботи присвячені проблемам батьківського авторитету, дисципліни, гри, сімейного господарства, виховання у праці, статевого виховання та виховання культурних навичок в сім'ї, а сім'я розглядається як могутній виховний засіб [26; 27].

Численні психолого-педагогічні дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів підтверджують вагоме значення дитячо-батьківських стосунків у розвитку кожної особистості. Виховання, яке зводиться лише до зовнішніх впливів (накази, заборони, тощо) та ігнорує внутрішні зміни в думках. приречене на невдачу. Воно породжує негативні риси дитини, які спочатку виникають як ситуаційні явища і виражають її протидію грубим вимогам дорослих, а згодом закріплюються і перетворюються на стійкі характерологічні риси.

Проблему виховання дітей дошкільного віку в своїх працях розглядали П.Блонський, Є.Мурашова, І.Марценківський, О.Кочетов, Л.Божович, Т.Поніманська.

Оскільки негативні прояви поведінки є початковим етапом формування у майбутньому різних девіацій, цікавим в нашому дослідженні є роботи, присвячені відхиленням у поведінці – девіації. Теоретичні аспекти виникнення відхилень у поведінці знаходимо в працях Н.Максимової, Н.Пихтіної І.Подласого. Обґрунтування актуальності, рівнів моделей, напрямків профілактики девіантної поведінки дітей та молоді окреслено в роботах В.Оржеховської, Т.Федорченко.

На нашу думку, на жаль, недостатньо дослідженою є проблема негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку, потребують ретельнішого вивчення питання шляхів і засобів своєчасного запобігання та подолання негативних проявів у поведінці дошкільників.

Тема дослідження: Особливості виховання дітей дошкільного віку, що мають негативні прояви поведінки.

Наукова проблема: Виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.

Науковий напрямок: Виховання дітей дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.

Предмет дослідження: педагогічні умови виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та практично вивчити педагогічні умови виховання дошкільників з негативними проявами у поведінці.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність негативних проявів у поведінці дошкільників та чинники їх виникнення.
2. Проаналізувати погляди вчених на проблему виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки.
3. Окреслити і проаналізувати педагогічні умови виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки.
4. Практично вивчити педагогічні умови виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки.
5. Розробити рекомендовану систему роботи з оптимізаціях педагогічних умов виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.

Дослідження здійснювалося на основі комплексу методів:

Теоретичні: аналіз, синтез, систематизація, узагальнення.

Емпіричні:

- 1) вивчення психолого-педагогічної літератури;
- 2) констатувальний педагогічний експеримент;
- 3) опитувальні методи: анкетне опитування, бесіда, інтерв'ю, експертне оцінювання;
- 4) спостереження;
- 5) аналіз документів (річного плану роботи ЗДО, річних та календарних планів вихователів та психолога).

Теоретичне значення роботи полягає у системному аналізі особливостей виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці; визначенні й аналізі педагогічних умов виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.

Практичне значення роботи полягає у практичному вивченні педагогічних умов виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці; розробці рекомендованої системи роботи з їх оптимізації.

Впровадження результатів дослідження: результати дослідження висвітлено у двох статтях «Особливості виховання дітей дошкільного віку, що мають негативні прояви поведінки » та «Педагогічні умови виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці», що подані до друку до збірника студентських наукових праць факультету психології та соціальної роботи Ніжинського державного університету імені М. Гоголя «Актуальні проблеми та інноваційні пошуки у галузі сучасної дошкільної освіти».

Структура курсової роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи становить 95 сторінок, з них – основного тексту – 68 сторінок.

РОЗДІЛ І
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З НЕГАТИВНИМИ ПРОЯВАМИ У
ПОВЕДІНЦІ

1.1. Аналіз опорних понять, що відображають механізми виникнення негативних проявів у поведінці дошкільників

Для здійснення теоретичного дослідження окресленої проблеми необхідно з'ясувати сутність понять, що знаходяться в площині змісту поведінки та можливих її відхилень.

Науковці визначають поведінку особистості, як взаємодію з навколишнім середовищем, що опосередкована її зовнішньою (рушійною) і внутрішньою (психічною) активністю у формі цілеспрямованої послідовності вчинків [28, 3-5].

На думку Т. Федорченко, поведінка – є характеристикою зовнішнього прояву дитини, її психічної діяльності, це спосіб життя і дій. Відхилення в поведінці – це такі дії, які не відповідають нормам, прийнятим у суспільстві. Діти з негативними проявами в поведінці – це такі, у яких під впливом несприятливих для їхнього розвитку соціальних, психолого-педагогічних чинників порушуються ставлення до норм поведінки. Ще в дошкільному віці за несприятливих умов життя й неправильного виховання створюються умови для появи й закріплення таких негативних якостей, як жорстокість, жадібність, нечесність, агресивність, які лежать в основі антисоціальної і навіть кримінальної поведінки дитини [34, 102].

Дослідження особливостей виховання дітей, схильних до негативних проявів у поведінці, не можна зрозуміти без аналізу механізму формування

відхилень у поведінці, що, в свою чергу дасть можливість визначити засоби їх попередження та подолання подальшого розвитку негативних проявів у поведінці дітей.

У контексті досліджуваної проблеми варто перш за все розкрити сутність понять: відхилення (девіації) поведінки, негативні прояви, негативізм.

Відхилення у поведінці – соціологічний термін, що визначає вияви поведінки, які не відповідають або суперечать прийнятим у суспільстві нормам, етичним еталонам і рольовим функціям [32, 36].

Під поняттям "відхилення в поведінці" Т.Федорченко розуміє стан особистості, який є наслідком вад, ознак, категорій і якостей, які вона вважає основою характеристики особистості. Вивчаючи явища відхилення в поведінці, вона розглядає його як відхилення в діяльності, спілкуванні, навчанні дітей. У педагогічній практиці такі діти називаються "важкими". Для вихователя, наприклад, "важкою" є дитина, яка не може впоратися з вимогами програми навчання й виховання, не підкоряється загальним правилам, не реагує на зауваження дорослих, відрізняється від інших вихованців менш розвинутими інтелектуальними, моральними, емоційно-вольовими й динамічними якостями, ставленням до ігрової діяльності та її результатів. Вади в розвитку цих дітей можуть мати педагогічні причини. Найчастіше - це неправильне виховання в сім'ї та брак уваги до індивідуальності дитини в дитячому садку. У дослідженні сучасних соціальних, психолого-педагогічних, медико - біологічних причин виникнення негативних проявів у поведінці провідними є ідеї про їхню соціальну й біологічну природу [48, 5].

Важкі діти - це діти, схильні до негативних проявів у поведінці, або конкретніше ті, які нездатні засвоювати педагогічні засоби впливу й відповідно на них реагувати. Вони стійко чинять опір вихователеві, проявляють недовіру, неповагу до педагога, колективу ровесників.

Поняття “негативні прояви у поведінці ” тісно пов’язані з поняттями педагогічна занедбаність, відхилення у поведінці, девіантна поведінка, оскільки відіграють роль початкового етапу у формуванні в майбутньому девіантної поведінки.

У логіці формування поведінкових відхилень педагогічна занедбаність дитини займає проміжне місце. Важливо знати сутність педагогічної занедбаності, чинники, що її зумовлюють, форми вияву, що є важливим у здійсненні заходів ранньої профілактики цього негативного утворення.

Педагогічно занедбані діти – це діти, в яких під впливом несприятливих соціальних, психолого-педагогічних та інших умов сформувалося негативне ставлення до навчання, соціально цінних норм поведінки, які втратили почуття відповідальності за свої вчинки, зневірилися в собі [35, 14].

Науковці розглядають соціально-педагогічну занедбаність дитини як негативне особистісне утворення, що формується внаслідок дії несприятливих умов формування та розвитку. Небезпека педагогічної занедбаності полягає в тому, що вона має свою логіку розвитку навіть після того, як дія несприятливих умов нівельована [32, 36].

В.Оржеховська і Т.Федорченко характеризують категорію педагогічно занедбаних дітей як переважно фізично і психічно здорових дітей, які стали важковиховуваними через неправильне виховання чи відсутність його впродовж тривалого часу. Характерною особливістю цих дітей є прагнення задовольнити свої бажання, не рахуючись з вимогами оточуючих, колективу [34, 102].

Девіантна поведінка – це така поведінка, що не узгоджується з нормами, не відповідає сподіванням соціальної групи або всього товариства. У сучасній соціології розрізняють позитивну девіацію (політична активність, економічна підприємливість, художня творчість) і девіацію негативну (насильницька й корислива злочинність, алкоголізація й наркотизація населення, підліткова девіантність, аморальність поведінки тощо) [46, 32].

На думку М.Галагузової девіантна поведінка – це один із видів поведінки, що відхиляється, пов'язаний з порушенням відповідних віку соціальних норм та правил поведінки, характерних для мікросоціальних відносин (сімейних, дитсадкових, шкільних) й малих статевікових соціальних груп. Тобто цей тип поведінки можна назвати антидисциплінарним. Типовими проявом девіантної поведінки є ситуаційно обумовлені дитячі поведінкові реакції, такі як: демонстрація, агресія, самовільне відсторонення від навчання, систематичне залишення дому та ін.

Негативні прояви у поведінці дослідники визначають як спеціальний засіб, психологічний захист, що розглядається в медичній психології, коли йдеться про аномалії психічного розвитку.

Психологічною основою негативних реакцій у всіх випадках є незадоволення якихось надзвичайно істотних для дитини потреб соціального характеру: потреби в спілкуванні, в схваленні, в пошані, потреби в емоційному контакті - емоційному співзвуччі із значимим іншим (однолітком або близьким дорослим). Блокування потреби стає джерелом глибоких переживань, які у міру їх усвідомлення дитиною сприяють виникненню у неї негативних тенденцій у поведінці.

Як реакція на неуспіх (у досягненні бажаного) негативна реакція є компенсаторною, захисною. Вона допомагає дитині вистояти у складній для неї життєвій ситуації: у одних випадках за рахунок зовнішнього знецінення істотної для неї потреби, в інших - шляхом ствердження себе за рахунок нарочитої недисциплінованості, блазенством і тощо [47, 65].

Науковці радять розрізняти негативну реакцію від звичайної неслухняності за двома суттєвими ознаками: по-перше, домінуванням соціальних стосунків, оновленим ставленням до іншої людини. Як правило, дитина демонструє негативну реакцію не на саму дію, яку вона відмовляється виконувати, а на вимогу чи прохання дорослого. Вона не робить чогось тільки тому, що це запропонувала їй конкретна доросла людина. Тож

негативізм є актом соціального характеру: він перш за все адресований людині, а не змісту того, про що дошкільника просять.

Для негативізмів характерна вибірковість: дитина ігнорує вимоги одного члена сім'ї або одного вихователя, а з іншим досить слухняна. Головна мета дії - зробити навпаки, тобто прямо протилежно тому, що їй сказали.

По-друге, нове ставлення дитини до власного афекта. Дитина не діє під впливом афекта, а чинить всупереч власному бажанню. При різкій формі негативізму можна спостерігати, як правило, протилежну відповідь на будь-яку пропозицію, зроблену авторитетним тоном [38, 81].

У перекладі з латинської поняття “негативізм” означає “позбавлений розумних підстав опір суб'єкта діям, що застосовуються до нього”. Спочатку поняття “негативізм” вживалося лише стосовно патологічних явищ, що виникали при деяких формах психічних захворювань. У сучасній науці поняття має набагато ширшу сферу застосування, зокрема, вживається в педагогіці і психології для означення будь-якого невмотивованого опору чужому впливу. Частіше за все негативізм зустрічається у дітей стосовно вимог дорослих, що висуваються без урахування їх потреб [49, 80].

На думку А. Фрейд, А. Филиппов, Н. Романова, Т. Летягова негативізм (від лат. Negatio «заперечення») – це опір, прагнення зробити навпаки. Негативізм часто спостерігається у дітей, виступаючи в якості захисної реакції по відношенню до вимог, що пред'являються до них без врахування їхніх потреб. А лікарі розуміють негативізм як розлад вищої нервової діяльності людини, прояв деяких психічних захворювань (наприклад, шизофренії) [53, 21; 52, 46; 42, 35; 29, 132].

Отже під «негативізмом» психологи і лікарі розуміють немотивовану відмову від виконання дій, прохань, вказівок. Він може проявлятися пасивно (відмовою від дії) чи активно (вчинками «навпаки»). Якщо ж у дитини є мотив такої поведінки, наприклад, дитина відмовляється припинити гратися і не хоче йти додому, то тут мова іде про неслухняність. Негативізм як

медичний термін використовується для характеристики прояву хвороби, а у здорових дітей більше йдеться про норовистість, коли дитина проявляє свавілля і діє наперекір батькам чи вихователям [38, 76].

Існує 2 форми негативізму: пасивний, який виражається у відмові виконувати вимоги, що пред'являються, і активний, при якому виробляються дії, протилежні потрібним. Негативізм може бути: епізодичним, ситуативним, але в певних умовах він може закріпитися і стати стійкою рисою вдачі [38, 77].

У більшості сучасних та історико-педагогічних досліджень, науковці, характеризуючи дітей з негативними проявами поведінки, чітко не окреслювали їх віковий статус. Проте, враховуючи висновки сучасних дослідників (Т.Федорченко, О.Потапова) про те, що саме негативні прояви є початковим етапом у формуванні поведінкових відхилень і зароджуються та виникають вони саме у дошкільному та молодшому шкільному віці, вважаємо що характеристику негативних проявів у поведінці дітей варто обмежувати дошкільним та молодшим шкільним віком [49, 50].

Єдиної класифікації негативізмів поведінки не існує. Різні автори окреслюють їх по-різному.

Узагальнення запропонованих багатьма дослідниками (Б. Баєв, Н. Верцинська, М. Галагузова, І. Лембрик) класифікацій відхилень у поведінці дітей дає нам підстави виділити чотири найбільш характерні для дітей дошкільного віку групи порушень їх поведінки на основі чинників, що їх зумовлюють:

1 група: Негативні прояви поведінки, зумовлені дефіцитом уваги (істерики, замкнутість, неслухняність, агресивність, крадіжки, гіперактивність) [17, 5].

2 група: Негативні прояви поведінки, зумовлені кризами психовікового розвитку (агресія, істерики, жорстокість, неслухняність, гіперактивність) [26, 15].

3 група: Негативні прояви поведінки, зумовлені неправильним вихованням (жадібність, замкнутість, неслухняність, сором'язливість, страхи, агресивність, крадіжки, гіперактивність, нечесність).

4 група: Негативні прояви поведінки, зумовлені несприятливою адаптацією дитини до ДНЗ (сором'язливість, дитячі скарги, замкнутість, агресивність, гіперактивність.) [31, 9].

Науковці (І.Сікорський, О.Зак, П.Блонський, І.Невський, І.Марценківський, Д.Славіна та ін.), що досліджували дітей з негативними проявами у поведінці, характеризували цю категорію дітей як неслухняних та нечутливих до виховних впливів, для яких властива нестійкість емоцій і настрою, загальмованість або висока збудливість, неорганізованість, агресивність, непередбачувана поведінка, що призвело порушення стосунків з оточенням [49, 80].

У представлених у літературі підходах до класифікації негативних проявів у поведінці в основу покладені різноманітні критерії: головні чинники, умови виховання в сім'ї, ставлення до навчання, низький рівень здібностей тощо.

Узагальнюючи сказане, зазначимо, що у більшості сучасних та історико-педагогічних дослідженнях науковці, характеризуючи дітей з негативними проявами поведінки чітко не окреслювали їх віковий статус. Як правило, мова йшла про дітей дошкільного та шкільного віку. Проте, враховуючи висновки окремих сучасних дослідників (Т.Федорченко, Н.Пихтіної) про те, що саме негативні прояви є початковим етапом у формуванні поведінкових відхилень і зароджуються та виникають вони саме у дошкільному та молодшому шкільному віці, що одночасно.

За їх оцінкою найбільш сенситивним для формування культури поведінки є дошкільний та молодший шкільний вік. Тому, характеристику негативних проявів у поведінці як початкового етапу у формуванні стійких девіацій у майбутньому, варто обмежувати саме цими періодами психовікового розвитку дитини.

1.2. Вивчення поглядів учених на проблему виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці

Життєдіяльність людей у сучасних умовах супроводжується впливом на них зростаючої кількості несприятливих чинників (соціальних, психологічних, екологічних та ін.), що негативно впливають на їх фізичне і психічне здоров'я, обумовлюють різноманітні розлади у поведінці їхніх дітей. Тому поведінка сучасних дошкільників докорінним чином відрізняється від стандартизованої, прийнятої у педагогіці типової поведінки дитини-дошкільника. З метою впровадження у системі дошкільної освіти технології особистісно зорієнтованого виховання необхідно з'ясувати, які особистісні риси характеризують сучасних дітей з негативними проявами поведінки і на яких засадах має будуватись навчальна взаємодія дорослого з такими дітьми.

За оцінкою Н.Пихтіної, Т.Федорченко, О.Потапової, виникнення негативних проявів у поведінці дошкільників зумовлене кризами розвитку дитини, неправильним вихованням, недостатньою увагою з боку батьків, несприятливими умовами адаптації дитини до оточуючого середовища. Над цією проблемою працювали та інші.

Щоб допомогти дитині, схильній до негативних проявів у поведінці, слід дотримуватись єдності вимог в роботі та спілкуванні з такими дітьми як у дитячому садку, так і вдома, тому вихователі та батьки повинні слідкувати за своєю поведінкою у відповідь на негативні прояви поведінки дошкільника. Особливо батьки повинні завжди працювати над реакцією на негативні прояви, адже більшість часу дитина проводить вдома.

А. Кочетов та Н.Верцинська вважають, що уже в дошкільному віці в наслідок неправильного виховання в сім'ї виникають *негативні прояви* у

поведінці дитини: невміння гратися з однолітками, спілкуватися з ними, неправильне ставлення до старших і до самого себе.

У молодшому шкільному віці продовжують діяти наслідки неправильного виховання в сім'ї та дитячому садку, зароджуючи нові явища: прагнення уникати неприємностей, пов'язаних з невдачами в діяльності і відносинах, звідси - неслухняність, істеричність, примхливість, нерішучість, пасивність.

Вже у підлітковому віці неправильна поведінка дитини спричинює відставання у психічному розвитку, обмежує життєвий досвід дитини. Помилки в поведінці проявляються у безумовному наслідуванні негативних вчинків дорослих, невмінні діяти самостійно. Як наслідок - типові недоліки поведінки підлітків: забіякуватість, грубість, нестриманість, негативне відношення до навчання, негативізм, замкнутість, конфліктні відносини з оточуючими [15, 16].

Обов'язковою умовою виникнення негативної поведінки, її закріплення в якості стійкої поведінкової реакції є неправильна позиція дорослого у вихованні, педагогічно недоцільне реагування в ситуаціях початкових негативних проявів у поведінці.

В. Оржеховська та О.Пилипенко виділяють такі *найтипівіші помилки сімейного виховання*:

- дефіцит позитивного спілкування батьків з дітьми;
- відсутність у дорослих стійких власних моральних устоїв;
- така організація життя в сім'ї, що не сприяє формуванню у дитини моральних навичок;
- незнання і нерозуміння батьками внутрішнього світу своєї дитини;
- недоброчливе, грубе ставлення дорослих до дитини [33, с. 115].

Б.Райський серед *типових помилок сімейного виховання*, які можуть викликати негативні прояви у поведінці дітей, називає такі:

- недостатня (а часом повна відсутність) управління поведінкою дітей, слабкий контроль за їх життям, за їх розвитком; поведінка дітей є фактично некерованою, що сприяє формуванню дитячої бездоглядності;
- біполярне (протилежне) ставлення до дітей: гіперопіка, позбавлення дитини самостійності, прояву ініціативи; або нерідко надмірна суворість, грубість, що межує з жорстокістю;
- відсутність цілеспрямованості у виховних впливах на дитину, непослідовність і неузгодженість дій батьків та інших членів сім'ї по відношенню до дітей;
- негативний приклад дорослих членів сім'ї, конфлікти між батьками, між батьками і дітьми.

В.Оржеховська та О.Пилипенко вважають, що умови сімейного виховання дитини позначаються на всьому її житті і є відправним моментом у формуванні особистості. Сім'я, з точки зору пред'явлених до неї вимог, повинна максимально забезпечувати адаптацію її членів до умов суспільного життя, а також підготувати ґрунт для прийняття дитиною соціальних норм, тобто вона перша включається у вирішення завдань соціалізації індивіда.

Науковці зазначають, процес виховання є складною взаємодією вихователя та вихованця, побудованої на взаєморозумінні і позитивних взаємостосунках. Головна роль у системах цих взаємостосунків відводиться вихователю. Послаблення виховного впливу здебільшого призводить до посилення негативних впливів оточуючого середовища. В результаті знижується рівень вихованості дитини, виникає і закріплюється стан його невихованості, педагогічної занедбаності. Якщо взаємодія і позитивні взаємостосунки в системі «вихователь-вихованець» не відновлюються, педагогічна занедбаність може перерости в соціальну, тобто від непокори педагогу дитина переходить до порушення норм, правил і вимог суспільства. Дитина, не піддаючись, або важко піддаючись вихованню, стає важким у виховному відношенні, важковиховуваним [31].

Як зазначала Т.Федорченко, у батьків як вихователів нічого не вийде, якщо вони не будуть знати особливостей своєї дитини. Адже кожна людина, скільки б їй не було років, - це конкретна своєрідна особистість. Тому батькові й матері не можна задовольнятися повсякденним клопотами про свою дитину. З метою виховання потрібно постійне й глибоке вивчення дитини, спеціальне виявлення її інтересів, запитів, захоплень, схильностей і здатностей, достоїнств і недоліків, позитивних якостей і негативних рис. Тільки тоді батько й мати одержать можливість цілеспрямовано й обґрунтовано, отже, і плідно впливати на формування особистості зростаючої людини, акцентувати увагу на її позитивних сторонах і розвиваючи їх, а з іншої сторони, наполегливо переборюючи негативні риси [48].

Закликала батьків та дорослих бути завжди і в усьому високоморальним прикладом думок, звичок поведінки, дій для своїх дітей Т.Цуркан. Вона застерігала батьків від непослідовності й непомірності в застосуванні покарання, наголошуючи, що покарання рідко буває справедливим, дитина після покарання не зрозуміє своєї провини. І тоді покарання призведе до появи негативних відхилень у поведінці дітей: жорстокості, нечесності, мстивості тощо[54].

Важливо звернути увагу на розрізнення таких поняття як «виховання», «перевиховання», «виправлення».

Як зазначає М.Фіцула, процес виховання - система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Перевиховання - виховний процес, спрямований на подолання негативних рис особистості, що сформувалися під впливом несприятливих умов виховання.

Виправлення — складний психічний процес перебудови особистості, що відбувається під впливом перевиховання і самостійної роботи особистості над усуненням відхилень у своїй свідомості та поведінці [51].

Перевиховання — процес досить складний, тривалий, багатогранний, який має реалізувати певні функції — відновну, компенсаційну, виправну, стимуляційну.

Перевиховання ґрунтується на загальних принципах виховання. Однак у роботі з педагогічно занедбаними дітьми варто акцентувати увагу на принципах, які впливають із соціально-психологічних особливостей цих дітей. Це: 1) зв'язок перевиховання з цікавою продуктивною працею; 2) організація дитячого колективу; 3) опора на досвід важковиховуваних дітей; 4) органічне поєднання поваги до вихованців зі сприйнятою системою вимог; 5) єдність і систематичність педагогічних впливів на вихованці; 6) індивідуальний підхід до вихованця; 7) гуманне ставлення до важковиховуваних у процесі перевиховання виходячи з педагогічного постулату: з одного боку, ці діти "важкі", оскільки їм важко подолати ті чи ті соціальні труднощі, а з другого — значні відхилення важковиховуваних від моральних норм поведінки — це своєрідне моральне захворювання, тому ставлення до таких дітей має бути адекватне; 8) об'єктивне ставлення до важковиховуваних; 9) педагогічний вплив на важковиховуваних дітей необхідно здійснювати в неефективному стані педагога; 10) випереджаюче виховання позитивних якостей у важковиховуваних дітей [51].

Серед негативних чинників соціалізації більшість дослідників визначають *соціально-демографічні* (неповні сім'ї, сім'ї в стані розлучення, багатодітні) та *соціально-рольові* (тимчасово неповні сім'ї із засудженими, сім'ї з алкогольними проблемами, сім'ї з вадами виховного впливу).

М.Галагузова, характеризуючи сім'ї групи ризику відзначає наявність у їх існуванні деяких відхилень від норм, що не дозволяють визначити їх як благополучні сім'ї, зокрема, неповна сім'я, дистантна, неблагополучна сім'я. Вони справляються з завданням виховання дитини з великим напруженням своїх сил [38, с. с. 85].

Неповна сім'я. Досить складно виховувати дитину, комусь одному: або тільки матері, або тільки батьку. По-перше, наполовину, порівняно з

повною сім'єю, звужуються можливості виховних впливів на дитину з боку батьків. Справді, коли в повних сім'ях, як правило, виховні функції виконують і батько, й мати, в неповній сім'ї – тільки хтось один із батьків. Природно, що одній людині не під силу зробити те, що належить робити обом.

Як правило в неповних сім'ях менший контроль за дитиною і гірші матеріальні умови, тому що один із батьків часом не в змозі повністю забезпечити себе і дитину. Природно, що йому чи їй доводиться більше працювати, щоб поліпшити свої матеріальні можливості і створити більш-менш сприятливі умови для життя. А це призводить до і без того неповноцінних у такій сім'ї можливостей для спілкування зі своєю власною дитиною [23, с. 21].

Дистантна сім'я. Осучаснений вид дитячої бездоглядності у країні – виїзд батьків на заробітки за кордон. Низькі стандарти оплати праці в країні ускладнюють і без того складне матеріальне становище родини. Чимало батьків змушені поєднувати кілька форм зайнятості, мають ненормований робочий день. Діти ж полишені на старше покоління, яке через стан здоров'я, зайнятість у домашньому господарстві не може приділити їм, своїм онукам, достатньої уваги. Це явище набуло масового характеру в західних регіонах. Лише у Львівській області у 22 тис. дітей один із батьків перебуває на заробітках за кордоном, а в 4 тис. – обоє.

Органи місцевого самоврядування, освіти, служби у справах неповнолітніх, центри соціальних служб для молоді організують соціальний супровід таких сімей і дітей. Проте ці проблеми потребують глибокого вивчення та вжиття заходів: з одного боку, економічних – щодо створення додаткових робочих місць, особливо на селі, покращення державної підтримки сімей з дітьми; а з іншого боку – підвищення відповідальності батьків за стан виховання дітей [49, с. 80].

Неблагополучна сім'я. В.Оржеховська наголошує, що значна частина дітей проживає у так званих «неблагополучних сім'ях». За оперативними

даними служб у справах дітей, в Україні нараховується приблизно 52 тис. сімей, де не забезпечується належний догляд дитині. А це понад 100 тис. дітей, які можуть стати новими «дітьми вулиці» [33, с. 96].

Аналізуючи особливості сімейного виховання, у першу чергу розглядають особливості відносин всередині сім'ї: взаємини між батьками, дорослими різного покоління, між дорослими та дітьми. Існують різні типи міжособистісних відносин у сім'ї.

Досліджуючи моделі відхилень у поведінці В.Оржеховська і Т.Федорченко засвідчують, що наявність негараздів між подружжям впливає на психічний та соціальний розвиток дитини. У таких сім'ях моральна атмосфера, соціальна позиція і ціннісні орієнтації носять егоїстичний характер. Серед багатьох чинників слід звернути увагу на відсутність духовного благополуччя [33, 97].

Таким чином, ми з'ясували особистісні риси, які характеризують сучасних дітей з негативними проявами поведінки, у дошкільному віці: невміння гратися з однолітками, спілкуватися з ними, неправильне ставлення до старших і до самого себе, неслухняність, істеричність, примхливість, нерішучість, пасивність; у молодшому шкільному віці неслухняність, істеричність, примхливість, нерішучість, пасивність; у підлітковому віці забіякуватість, грубість, нестриманість, негативне відношення до навчання, негативізм, замкнутість, конфліктні відносини з оточуючими.

Загалом виникнення негативних проявів у поведінці дошкільників зумовлене: кризами розвитку дитини, неправильним вихованням, недостатньою увагою з боку батьків, несприятливими умовами адаптації дитини до оточуючого середовища.

Тому виявлення негативних проявів у поведінці дошкільників та педагогічно доцільне, професійне реагування на їх виникнення батьків педагогів, сприяє швидшій нормалізації фізичного та емоційного стану дитини, її поведінки.

1.3. Педагогічні умови виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці

Для ефективного виховання дітей з негативними проявами у поведінці, важливо розуміти природу та чинники їх детермінації. Тому, нами визначені відповідні педагогічні умови.

Розуміння вихователем природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей як педагогічна умова.

На думку Т.Федорченко, знання вікової специфіки психічного розвитку дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку є обов'язковою умовою для розв'язання комплексу проблем з організації виховної та навчальної діяльності й спілкування дитини [50, с. 76].

Науковці (В.Оржеховська та Т.Федорченко) зазначають, що значна частина батьків мають надто поверхові уявлення про виховну та корекційну роботу з дітьми дошкільного віку, що мають негативізм поведінки, як про складний процес. Оптимізація загального стану дитини в цей період та керування її поведінкою потребує глибокого розуміння психофізіологічних особливостей дитини, а тому вимагає підвищення психолого-педагогічної освіченості батьків, з метою уникнення неправильних виховних впливів. Великого значення має тісна співпраця ЗДО із сім'єю, що спрямовується на подолання негативних проявів поведінки. При злагодженій співпраці дошкільної установи та сім'ї можна уникнути багатьох труднощів, що виникають в процесі попередження негативних проявів у поведінці дошкільників [30, с.73].

Для того, щоб вихователь, керуючись технологією особистісно зорієнтованого виховання, мав змогу здійснювати індивідуальний підхід до

кожної дитини та коригувати негативні прояви у її поведінці, потрібно, перш за все, щоб він розумів природу та чинники негативних проявів в поведінці дітей.

Оскільки негативні прояви у поведінці, як було зазначено, з'являються досить рано, то помилки й прорахунки, вихователів і батьків, поглиблюють розвиток цих проявів, коли дитина приходить до школи.

Сімейне неблагополуччя призводить до педагогічної занедбаності. Такі діти, за нашими спостереженнями, можуть бути розподілені на дві групи: діти, що не одержали належного рівня морально-етичних знань відповідно до їхнього віку і в результаті мають відхилення в системі суб'єктивних ставлень, і діти, які внаслідок тривалого перебування в несприятливому соціальному мікросередовищі одержали негативні морально-етичні знання і мають уже певний негативний життєвий досвід. Як правило, ці діти відрізняються низьким рівнем загального розвитку порівняно зі своїми однолітками, невмінням контактувати з навколишніми.

Батьки з неблагополучних сімей характеризуються моральною невірноваженістю й громадською пасивністю. Більше того, переважна їх частина злісно порушує правила співжиття: такі батьки п'ють, хуліганять, крадуть, ведуть паразитичний, аморальний спосіб життя. Встановлено, що 63% неблагополучних сімей зловживають спиртними напоями, причому в більшості таких сімей систематично п'є один із батьків (найчастіше за все батько).

Конфліктна атмосфера в сім'ї згубно впливає на формування моральних якостей дитини. У подібних сім'ях діти одержують спотворене уявлення про норми моралі і стають нервовими, нестриманими, грубими, забіяками. Деформовані стосунки найчастіше охоплюють усю сім'ю і стають нормою внутрішньо-сімейних стосунків [39].

Аналізуючи особливості сімейного виховання, у першу чергу розглядають особливості відносин всередині сім'ї: взаємини між батьками,

дорослими різного покоління, між дорослими та дітьми. Існують різні типи міжособистісних відносин у сім'ї.

Гармонічна сім'я - це сім'я, у якій відносини будуються на основі взаємної довіри, соціальні ролі взаємно доповнюють одна одну, кожний виконує певні функції.

Деструктивна сім'я - сім'я, у якій відсутня спільність у вирішенні життєвих проблем, відсутність взаємності в емоційних контактах, простежується автономія в поведженні окремих членів сім'ї, що перешкоджає прийняттю сімейних колективних рішень [29, с. 132].

Сім'я, що розпадається - сім'я, характеризується наявністю конфліктної ситуації, що полягає у фактичному розлученні батьків, які продовжують жити разом.

Сім'я, що розпалася - це сім'я, у якій один із батьків залишив сім'ю, живе окремо але якоюсь мірою зберігає контакти із сім'єю і виконує частину своїх сімейних функцій.

Неповна сім'я - сім'я, у якій через якісь обставини відсутній хто-небудь із батьків.

За певних умов такі взаємини в сім'ях можуть бути основною причиною неправильного виховання. При неправильних типах виховання йдеться про надмірну або недостатню виразність відповідної риси виховного процесу.

У цілому сукупність батьківських настановлень, батьківського емоційного ставлення до дитини, сприйняття дитини батьками і відповідних способів поведження з нею складаються у стиль виховання.

А. Лічко і Е. Едемільер виокремлюють такі стилі виховання, особливо несприятливі для розвитку особистості, а саме:

Потуральна гіпопротекція пов'язана, з одного боку, з безконтрольністю та вседозволеністю, а з іншого боку - бажанням батьків захистити дитину від покарань вихователів. Як правило, у цьому випадку

рівень опіки за дитиною невеликий, а ступінь задоволення її потреб – високий [56, с. 268].

Гіпопротекція полягає у зниженому рівні опіки за дитиною з боку старших. Виявляється недостатністю опіки і контролю, відсутністю інтересу батьків до захоплень і переживань дитини. Крайня форма такого типу виховання - повна бездоглядність, у результаті чого відсутній елементарний догляд за дитиною (не нагодований, погано і неохайно одягнений, відсутній необхідні умови для виконання домашніх завдань).

Прихована гіпопротекція характеризується тим, що контроль за поведінкою дитини відрізняється формалізмом. Заборони і заохочення, сформульовані самими батьками, легко і швидко ними й забуваються. Дитина знає те, що не можна зробити зараз, на даний момент, можна буде зробити завтра. У цьому випадку виконання батьківських обов'язків перетворюються на формальну необхідність яку їм нав'язує суспільство.

Потуральна гіперпротекція характеризується тим, що дитина опиняється в центрі уваги всіх членів сім'ї, є об'єктом загального замилювання. Як правило, її вчинки сприймаються без критики. При такому вихованні батьки намагаються захистити дитину від можливих труднощів, заохочують її егоїзм [42, с.85-89].

Домінуюча гіперпротекція полягає, з одного боку, в дріб'язковій опіці дітей, жорсткому контролю їхньої поведінки, захисті їх від якихось небезпек, а з іншого - у всьому нав'язують дітям свою думку, свою волю, придушуючи в підлітків самостійність ініціативність, почуття відповідальності [13, с. 102].

Виховання за типом *підвищеної моральної відповідальності* припускає покладання на дитину, через які – небуть причини, обов'язків по догляду за молодшими або безпомічними членами сім'ї. Дитина починає розуміти, що на ньому лежить велика відповідальність, що він повинен виправдати сподівання сім'ї.

Явне і приховане *емоційне нехтування* полягає в тому, що батьки зв'язують свою дитину якимись негативними моментами в їхньому житті. У

такій сім'ї діти відчують себе перешкодою у здійсненні батьківських планів. У своєму крайньому прояві такий тип виховання одержав назву виховання за типом "Попелюшки". Таке виховання може супроводжуватися жорстоким поводженням з дитиною.

Найшкідливішим для дитини є *суперечливе виховання* (непослідовний, змішаний стиль) пов'язане із ситуацією, за якої одні члени сім'ї дотримуються одних вимог до дитини, а інші відстоюють і застосовують свої вимоги до дитини.

Нездатність батьків виробити сприятливу для розвитку дитини виховну позицію може призвести до серйозних порушень у стосунках з дітьми та до проявів жорсткості стосовно них.

Як наслідок, у дитини формуються прагнення пошуку психологічної помсти чи, навпаки, загострене прагнення пошуку психологічного захисту, опіки з боку інших людей.

В результаті неадекватне батьківське ставлення викликає деформацію особистості дитини, ускладнює можливості її самореалізації, актуалізуючи негативні вчинки.

Факторами ризику патологічної дитячої кризи у переддошкільному віці, на думку Н.Максимовой *можуть бути*:

- виражена психомоторна розгальмованість, труднощі вироблення у дитини гальмівних реакцій і заборон, адекватних віку форм поведінки, і труднощі організації поведінки навіть у межах рухливих ігор;
- схильність до брехні, примітивних вигадок, які дитина використовує для найлегшого виходу із ускладнень і конфліктних ситуацій;
- підвищена сприйнятливність неправильних форм поведінки, які відображають реакції імітації відхилень у поведінці;
- інфантильні істероїдні прояви з руховими розладами, голосним наполегливим плачем і криком;
- імпульсивність поведінки, емоційна зарядженість, запальність, які призводять до сварок і бійок, що виникають за будь-якого приводу;

- реакція впертої непокори й негативізму з озлобленістю, агресією у відповідь на покарання, зауваження, заборону, енурез, анкорез, втечі як реакція активного протесту [25, 23].

Н.Максимова вважає що до патологічних факторів, належать і явища розумової відсталості:

- різні ступені затримки психічного розвитку на ґрунті органічної недостатності нервової системи;
- порушення пізнавальної діяльності, пов'язаної з низьким психічним тонусом у результаті підвищеної виснаженості;
- з недостатністю пам'яті, уваги (5-6% дітей).

Стійка неуспішність стає причиною затяжної травмувальної ситуації, що супроводжується негативним ставленням до занять, реакціями протесту. На порушення поведінки в дітей часто впливають афективно-рольові розлади, пов'язані з недостатністю нервової системи, певні поточні психологічні захворювання. Такі діти із затримкою психічного розвитку потребують особливої уваги [24, с.153].

Такий широкий спектр проблем, які виникають у роботі з дітьми, схильними до негативних проявів у поведінці, потребують пошуку особливої стратегії виховного впливу на них. Тож, щоб допомогти дитині, схильній до негативних проявів у поведінці, слід дотримуватись єдності вимог в роботі та спілкуванні з такими дітьми як у дитячому садку, так і вдома, тому вихователі та батьки повинні слідкувати за своєю поведінкою у відповідь на негативні прояви поведінки дошкільника. Особливо батьки повинні завжди працювати над реакцією на негативні прояви, адже більшість часу дитина проводить вдома.

Вибір дорослим педагогічно – доцільного реагування як умова попередження та подолання негативних проявів у поведінці дошкільників.

Вибір дорослим педагогічно – доцільного реагування, є важливим оскільки це припиняє негативний прояв, утримує дитину від подібних проявів у майбутньому. Тобто адекватне реагування пропедевтичне тому, що

запобігає негативним проявам та коригує їх. *Основою* для вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування на думку науковців (Н.Пихтіна, Т.Федорченко, В.Оржеховська та ін.) може бути:

- 1) рівень загальної культури членів родини, оскільки чим вище культурний рівень батьків чи членів родини, тим доцільніше буде реагування дорослих на негативну поведінку дитини дошкільного віку;
- 2) рівень психолого-педагогічної освіченості членів родини;
- 3) рівень знань педагогів і батьків, який ґрунтується на двох попередніх і стосується забезпечення базових потреб дитини в увазі, любові, визнанні.

Зупинимося на розгляданні визначених складових детальніше.

Загальна культура членів родини, як основа вибору дорослим педагогічно – доцільної поведінки. Педагогічна культура членів родини на думку дослідників (В.Чечет, Т.Алексеєнко, Т.Афанасьєва) розуміється як педагогічна підготовленість і зрілість їх як вихователів, що дає реальні позитивні результати в процесі сімейного і суспільного виховання дітей.

Педагогічна культура є складовою частиною загальної культури батьків, це особлива підсистема, особливий вид загальної культури, що проникає в усі сфери життя, де є елементи соціального успадкування. Педагогічна культура співвідноситься із загальною культурою як елемент, що фіксує способи реалізації сутнісних сил людини; як характеристика ступеня активності в діяльності з передачі соціального досвіду; як характеристика ступеня усвідомлення суб'єктом педагогічного впливу діалогічності і суб'єкт-суб'єктного характеру педагогічного процесу; як характеристика включеності в процес формування підростаючого покоління [55, с. 84].

Психолого-педагогічна освіченість членів родини. Ставлення батьків до потреб виховання не є однозначним, а тому й вихователю слід відповідно будувати свої взаємини з батьками так, щоб допомогти дитині зберегти емоційний, душевний комфорт дитини в умовах дошкільного закладу і

родини. Тому, оптимізація взаємодії педагога з батьками у попередженні негативних проявів у поведінці дітей на основі кращого превентивного досвіду повинна базуватися, перш за все, на підвищенні рівня їх *психолого-педагогічної освіти*.

На думку О.Рилєвої, здатність батьків справлятися з своїми виховними функціями називають їх *психолого-педагогічною компетентністю* [43, 35].

Науковці характеризують високий рівень *психолого-педагогічної освіти батьків за такими параметрами*:

- усвідомленість власних педагогічних цілей і задач, а також уявлень про способи їх реалізації (знаю, чого хочу, і знаю, як цього досягти);
- адекватні очікування від власних зусиль (роблю те, що можу, а те, що слід робити в кожній конкретній ситуації);
- помірні і адекватні дитячим здібностям вимоги (допомагаю дитині досягти успіхів у тому виді діяльності, яку вона обрала сама, а не там, де мені хочеться);
- об'єктивні знання про основні закономірності розвитку дитини;
- усвідомленість міри втручання в соціальну ситуацію розвитку.

Низький рівень психолого-педагогічної компетентності батьків, як правило, не дозволяє їм займати активну позицію в навчально-виховному процесі своїх дітей як вдома, так і в ЗДО. Закономірним наслідком цього є не лише їх низька активність, але й висока конфліктність та безвідповідальність [43, с. 45].

Здійснити оптимізацію взаємодії педагога з батьками у попередженні негативних проявів у поведінці дітей на основі кращого превентивного досвіду, підвищенні рівня психолого-педагогічної освіти батьків, можна шляхом реалізації двох умов, а саме таких як:

1.Цілеспрямованої діяльності ЗДО щодо підвищення педагогічної освіти батьків. В.Оржеховська визначає *форми й методи співробітництва дошкільного закладу і сім'ї*. Вони такі:

Індивідуальні: індивідуальні бесіди, індивідуальні консультації, діалоги, діяльність у раді батьківських комітетів.

Групові: групові бесіди, групові дискусії, диспути з проблем правового, морального виховання, здорового способу життя, групові консультації, групові зустрічі з вихователями, тематичні лекції, обмін досвідом з питань виховання дітей, колективна підготовка свят, надання допомоги неблагополучним сім'ям.

Масові: батьківські збори, походи, ігри [34, с. 102].

Варіантів роботи у системі "вихователь - діти - батьки", як зазначають дослідники може бути багато, та дієвою для *оптимізації співпраці* є:

- створення в процесі спілкування атмосфери довіри, взаємопорозуміння;
- дотримання етики партнерства;
- здатність вихователя поставити себе на місце конкретних батьків, подивитися на проблему їхніми очима;
- прояв поваги до дитини та батьків навіть за умови їх неприйнятної поведінки [7, с. 94];
- реалізація диференційованого підходу до батьків кожного вихованця, врахування особливостей родини;
- об'єктивація педагогом свого доброзичливого та справедливого ставлення до дитини і членів її родини;
- залучення батьків до виховного процесу дошкільного закладу, наданням їм права за власним бажанням знайомитися з його життям, спостерігати за діяльністю сина (доньки);
- активізація та урізноманітнення педагогом форм взаємодії з батьками;
- створення в дошкільному закладі сприятливих умов для конфіденційного спілкування батьків з різними фахівцями [7, с. 96].

2. Практична допомога фахівців ЗДО батькам у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці. На думку науковців, батькам слід

надавати практичну допомогу в сімейному вихованні через *формування в них навичок комунікації та керування поведінкою дітей*.

В межах психологічної допомоги батькам, найбільш поширеними у практиці освітніх закладів є *три види групової роботи з батьками*: власне психотерапію, психологічне консультування та керівництво особистістю.

Групова психотерапія передусім потрібна тим батькам, які не здатні опанувати психолог-педагогічні знання, оскільки їх сприйняття, цінності й установки занадто викривлені, що стає на заваді зміні стилю родинного виховання [34, с. 102].

Як зазначає Н.Коцур, для попередження негативних проявів поведінки необхідне доброзичливе спілкування з дитиною, варто розмовляти з нею спокійним тоном, без роздратованості, не наказуючи, не примушуючи, а пропонуючи за її бажанням виконати роботу в зручний для неї час.

Важливу роль відіграє саме *корекція неправильного виховання дітей у сім'ї*, особливо таких видів його як гіперпротекція, батьківський деспотизм, застосування фізичних покарань, підвищені вимоги або байдуже відношення до дитини [19, с. 110].

Науковці зазначають, що *превентивний характер психолого-педагогічної допомоги сім'ї* полягає насамперед у своєчасній допомозі та усвідомленні загрозливих вад виховання, психолого-педагогічній діагностиці та корекції стилю сімейного виховання і характеру взаємостосунків між батьками з дітьми.

Тож, завдяки тісній взаємодії і співпраці сім'ї та ЗДО, можливе попередження негативних проявів у поведінці дошкільників.

Забезпечення базових потреб дитини в увазі, любові і визнанні. Психологами доведено, що потреби в любові, повазі та визнанні є фундаментальними людськими потребами. Їх задоволення – необхідна умова нормального розвитку дитини. Якщо потреба дитини в любові не задоволена, то вона ніколи повністю не зможе реалізувати свої здібності. Саме тому,

науковці рекомендують батькам навчитися виражати свою любов так, щоб дитина це відчувала, тоді вона зрозуміє, що не байдужа їм [54, с. 69].

На думку Т.Гурлевої, формування у дитини дошкільного віку відчуття, що її приймають, люблять, захищають та уникання негативного оцінювання її поведінки дорослими являються головними умовами попередження важковихованості дошкільника. *Фундаментом розвитку здорової психіки малюка, є відчуття того, що її люблять, вона захищена, незаперечно й повно приймається значущими людьми, якими є мати й батько, вихователі* тощо. Окрім любові, дитина час від часу отримує певні реакції у випадку, коли дії малюка відповідають вимогам батьків, найчастіше його хвалять, заохочують, підбадьорюють [11, с. 16].

Забезпечення потреби дитини в увазі. Приділяти позитивну увагу – завдання турботливе і непросте. Чим більше позитивної уваги вихователі та члени родини будуть приділяти дітям, тим менше негативної уваги вимагатимуть вони у дорослих через порушення поведінки у садочку.

Н.Пихтіна, радить для забезпечення відчуття дитини в увазі і визнанні виконувати такі техніки: *привітання дітей, вислуховування їх думки, вчити дітей просити увагу позитивними способами.*

Орієнтовні *варіанти способів вияву уваги до дітей:* привітання, комплімент, запитання про самопочуття після хвороби, враження від прогулянки, гри, фільму тощо.

Позитивними способами надання уваги дітям є:

- Розмови з нею в галузі її інтересів та захоплень;
- пригощати дітей солодощами;
- запрошення методистом чи завідуючою дітей до себе в кабінет;
- активне включення педагога у змагання, свята, інші заходи;
- участь у групових іграх з дітьми;
- власне привітання дітей з Днем народження;
- телефонувати дітям, якщо ті хворіють.

Для успішної реалізації вказаних технік варто застосовувати прийоми рефлексивного слухання:

- менше говорити самому і давати можливість якомога більше сказати дитині;
- поводити себе спокійно, демонструвати щирий інтерес – це стимулюватиме дитину до розмови;
- використовувати невербальні сигнали для забезпечення зворотного зв'язку у розмові;
- використовувати прийоми парафраза (якщо я тебе правильно зрозуміла...), резюмування (таким чином, отже), відображення почуттів [36, с. 11].

Негативна оцінка вчинків дитини батьками не сприяє задоволенню потреби дитини в любові, прийнятті й позитивній оцінці оточуючих, в самоповазі, не формує позитивну самооцінку й прагнення до відвертих стосунків з дорослими та ровесниками. Атмосфера емоційного неблагополуччя й напруження виснажує дитячу психіку, провокує розвиток психосоматичних захворювань. Не знайшовши можливості самотужки вирішити психотравмуючу ситуацію, дитина прагне щонайшвидше позбутися нестерпних емоційних переживань, які викликані негативними оцінками дорослого і починає використовувати неконструктивні форми реагування й поведінки, які виконують роль психологічного захисту. Психологічний захист може яскраво проявлятися в дітей дошкільного віку, наприклад, у кривлянні, голосному реготанні, дражнінні однолітків, агресивності у ставленні до тих, хто низько оцінює їх та не помічає зусиль бути гарними діточками [2, с. 53].

Американський психолог К.Роджерс визначає таке поняття як *безумовна позитивна увага*, що означає повагу і прийняття іншого, незалежно від того, як поводить себе людина [2, с. 53].

На думку Т.Гончаренко, загальний принцип, без дотримання якого всі спроби налагодити стосунки з дитиною виявляються безуспішними – це

безумовне прийняття. Безумовно прийняти дитину – значить любити її не за те, що вона красива, розумна, здібна тощо, а просто так, просто за те, що вона є! Дитину таке безумовне прийняття підживлює емоційно, допомагаючи психологічно розвиватися. Якщо ж вона не одержує його, то з'являються емоційні проблеми, відхилення в поведінці, нервово-психічні захворювання [10, с. 5-7].

Безумовно приймати – означає любити дитину такою, якою вона є. Задоволення потреби у любові необхідно для нормального розвитку. Приймати безумовно не означає не виражати, утримувати негативні емоції. Науковці виділяють *основні правила* поведіння батьків у ситуаціях *безумовного прийняття*:

- незадоволення не слід утримувати у собі;
- незадоволення слід виражати з приводу окремих дій, а не стосовно дитини;
- можна засуджувати дії, а не почуття дитини, якими б небажаними чи неприпустимими вони не були;
- якщо у дитини виникли негативні почуття, слід з'ясувати їх причини;
- незадоволеність діями дитини не повинна бути систематичною, інакше вона переросте у неприйняття дитини.

Тож, основою для вибору дорослим педагогічно доцільної поведінки може бути: загальна культура членів родини (педагогічна культура та рівень її підвищення); психолого-педагогічна освіченість членів родини (співробітництво дошкільного закладу і сім'ї та допомога фахівців ЗДО батькам у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці); рівень обізнаності педагогів та батьків стосовно забезпечення базових потреб дитини в увазі, любові, визнанні.

Відбір адекватних форм і методів – *ще одна педагогічна умова виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.*

Для того щоб відібрати адекватний зміст, форми і методи попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей вихователів необхідно розумітися в таких питаннях як напрямки профілактичної роботи.

На думку науковців і практиків, превентивно-виховна робота з дітьми, які мають негативні прояви у поведінці, може здійснюватись за такими напрямками:

1. Виховна робота з сім'ями, що здійснюватиметься в рамках декількох аспектів. Н.Пихтіна виділяє три аспекти у цій роботі:

- загальної інформаційно-просвітницької роботи з батьками;
- індивідуального консультування батьків з питань виховання дітей;
- роботи з сім'ями "групи ризику" [22, с. 35].

2. Створення в освітньому закладі середовища, що перешкоджає негативізму та негативним проявам у поведінці, зокрема, індивідуальних педагогічних технологій, які б забезпечували формування і розвиток у дітей цінностей здорового способу життя; створення і впровадження технологій ранньої діагностики поведінкових відхилень у дітей [22, с. 36].

3. Превентивне навчання й виховання дітей як нова галузь педагогічної діяльності, яка здійснюється на основі поєднання досягнень сучасної педагогіки, практичної психології, медичної профілактики та поєднує у собі просвітницьку роботу з формуванням у дітей установок та навичок відповідальної поведінки [22, с. 37].

За умови відповідної спрямованості на цільову групу (дітей дошкільного віку) та врахування найбільш поширених негативних проявів і чинників, що їх зумовлюють, можна використовувати: педагогічні методи (*методи організації діяльності; методи стимулювання діяльності; методи самовиховання; методи формування свідомості*); психологічні методи (*методи психодіагностики; психотерапевтичні методи - частково психодрама, ігрова терапія, сімейна та поведінкова терапія*) [8, с. 12];

психокорекційні методи (психогімнастика, артотерапія, казкотерапія)[3, с. 95]); загальні та спеціальні корекційні методи.

Розглянемо їх детальніше:

1. *Педагогічні методи:*

а) *методи організації діяльності* – це способи закріплення, формування позитивного досвіду поведінки, відносин, дій та вчинків;

б) *методи стимулювання діяльності* спрямовані на стимулювання особистості до покращення чи зміни своєї поведінки, розвитку мотивації на соціально схвалені способи та види діяльності;

в) *методи самовиховання сприяють* свідомій зміні людиною власної особистості відповідно до суспільних вимог та особистісного плану самовдосконалення;

г) *методи формування свідомості* спрямовані на формування світогляду, оцінок суджень, установок особистості (лекція, бесіда, розповідь, навіювання, переконання, приклад).

2. Психологічні методи застосовуються з метою діагностики особливостей дитини та організації на їх основі різних видів психотерапевтичної та психокорекційної роботи.

а) *Методи психодіагностики (тести інтелекту та здібностей, малюнкові та проєктивні тести, особистісні опитувальники, соціометрія)*

Тестування – метод психологічної діагностики, провідним організаційним моментом якого є застосування стандартизованих запитань та завдань, що мають певну шкалу значень. Тестовий метод дає змогу з певною мірою точності встановити актуальний рівень розвитку в індивіда необхідних навичок, знань, особистісних характеристик тощо.

б) *Психотерапевтичні методи-психодрама, ігрова терапія, сімейна та поведінкова терапія*

Психодрама – це метод групової психотерапії, в якій використовується рольова гра, під час якої створюються необхідні умови для спонтанного вираження дитиною почуттів, що пов'язані з важливими для нього проблемами.

Ігрова терапія – метод корекції емоційних та поведінкових розладів у дітей шляхом залучення їх до різноманітних ігрових ситуацій.

Сімейна психотерапія спрямована на корекцію міжособистісних стосунків між подружжям, батьками та дітьми. В процесі сімейної психотерапії робота спеціаліста та клієнтів в першу чергу спрямовується на пошук та усунення причини емоційних розладів у сім'ї.

в) *Психокорекційні методи (психогімнастика, арттерапія, казкотерапія, соціально-психологічний тренінг)*

Арттерапія – метод впливу на психоемоційний та фізичний стан людини за допомогою різних видів художнього та вжиткового мистецтва-малювання, ліплення, аплікація тощо. Заняття різними видами художньої діяльності сприяють психологічному розвантаженню, розвитку креативності .

Спеціальні методи педагогічної корекції, на думку І.Подласого, адресно використовуються педагогом для усунення якого-небудь недоліку поведінки або порушень, викликаних однією загальною причиною.

До спеціальних методів корекційно-виховної роботи відносять: суб'єктивно-прагматичний метод; метод природних наслідків; метод відшкодування; метод "вибуху" тощо [38, с. 90].

Сутність суб'єктивно-прагматичного методу виховання зумовлена зростанням автономії особи в сучасному світі. Цей метод ґрунтується на створенні умов, коли бути невихованим, неосвіченим, порушувати дисципліну і громадський порядок стає не вигідно.

Існують різноманітні модифікації суб'єктивно прагматичного методу.

Для дітей дошкільного віку доцільними можуть бути такі:

1) диференційовані групи за інтересами, які можуть працювати на комерційній основі для посилення особистої зацікавленості вихованців, класи вирівнювання, класи поглибленого вивчення окремих дисциплін, а також так звані групи ризику з дітей, схильних до правопорушень, з якими ведеться посилена профілактична робота;

2) моніторинг (безперервна діагностика) поведінки, соціального розвитку вихованця за допомогою новітніх технічних засобів і ЕОМ, що дозволяють розраховувати тенденції індивідуального розвитку дитини, визначати спрямованість виховання, сприяти розвитку різних якостей особистості;

3) тести вихованості, соціальної зрілості, громадянськості, спроектовані на ігри, змагання, конкурси, що постійно проводяться;

Цей метод поки мало використовується в практиці вітчизняної школи, активніше – в зарубіжній школі і педагогіці [38, с. 96].

Метод природних наслідків. До спеціальних методів педагогічної корекції відносять метод природних наслідків. Сутність його проста і очевидна: будь-яка дія має наслідки. І в природі, і в житті людей усе відбувається відповідно до закону причинно-наслідкових зв'язків. Життя – нескінченний ланцюг подій і їх наслідків. Оскільки дія завжди викликається певними причинами, то дія закону стосується зв'язку причин і наслідків або причинно-наслідковості стосунків.

Застосування даного методу в сучасних умовах – це формування розуміння дітьми чіткого зв'язку: робити зло іншим – шкодити самому собі. Погано іншим – погано тобі. Добре тобі – добре іншим. Ці прості істини потрібно закласти в дитинстві настільки міцно, щоб у людини не виникало найменших сумнівів у їх справедливості, правильності, щоб вони виконувалися несвідомо [38, с. 99].

3. *Метод відшкодування* також має тривалу історію. Він простий і очевидний: будь-які збитки, завдані іншій людині, повинні бути відшкодовані або матеріально або працею. Дослідженнями встановлено, що у дитини, до якої дорослі не висувають вимог або висувають замало чи несуттєво, знижується відчуття безпеки. Найбільш комфортно почуваються дітям у сім'ях, де встановлені чіткий порядок і дисципліна. Батьки, які виховують дітей, нічим не обмежуючи їх і все дозволяючи, не задовольняють їх потреб у надійності і захисті. Відповідна позиція педагогів діє аналогічно. Якщо від дитини не вимагають підпорядкування певним правилам, це викликає переляк, підвищену тривожність.

Таким чином, у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці використовують арсенал накопичених наукою і практикою загальних методів виховання: методів формування свідомості: розповіді з етичних тем, пояснення, роз'яснення, етичні бесіди, настанови, навіювання, інструктажі, приклад; методи формування поведінки: вправи, вимоги, привчання, метод виховних ситуацій; методи стимулювання – заохочення, покарання, змагання – закріплюють позитивні результати, отримані на основі педагогічно доцільного застосування інших груп методів. А також спеціальні корекційні методи.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Розглянувши питання виникнення негативних проявів поведінки дошкільників, виховання такої категорії дітей, можемо зробити наступні висновки:

1. Негативні прояви у поведінці дошкільників – це інтегроване негативне явище, яке зумовлює низка чинників: соціально-економічних, психолого-педагогічних, медико-біологічних. Найбільш поширеними у поведінці дошкільників є: істерики, неслухняність, сором'язливість, агресивність, нечесність, тощо.

2. У розумінні природи і чинників негативних проявів у поведінці дітей, важливо звернути увагу на етапи виникнення поведінкового відхилення, сутність яких відображають відповідні поняття: «негативні прояви у поведінці», «педагогічна занедбаність» «важковиховуваність», «девіантна поведінка».

3. Проблему виховання дошкільників досліджували Б. Ельконін, П.Блонський, О. Кочетов, а також В. Оржеховська, Н. Пихтіна, Т. Федорченко, Р. Новгородський та ін.

Слід зазначити, що в роботі з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці деякі науковці радять застосовувати не лише методи виховання та перевиховання.

Вивчивши погляди вчених на проблему виховання і перевиховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці можна зробити такий висновок: лише при врахуванні індивідуальних особливостей вихованця, його потреб, інтересів, спільна робота батьків та педагогів забезпечить виховання дитини, усунення негативних проявів у її поведінці.

Вибір дорослим педагогічно – доцільного реагування, є важливим оскільки це припиняє негативний прояв, утримує дитину від подібних проявів у майбутньому. На думку науковців (Н.Пихтіна, Т.Федорченко,

В.Оржеховська та ін..) умовою вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування можуть бути: рівень загальної культури членів родини; рівень психолого-педагогічної освіченості членів родини.

Науковці і практики вважають що, напрямками виховної роботи з дітьми, які мають негативні прояви у поведінці можуть бути: превентивно-виховна робота з сім'ями; створення в освітньо-виховному закладі середовища, що перешкоджає негативізмам та негативним проявам у поведінці; превентивне навчання й виховання дітей.

5. За умови відповідно спрямованості на цільову групу (дітей дошкільного віку) та врахування найбільш поширених негативних проявів та чинників, що їх зумовлюють, можна використовувати: педагогічні методи; психологічні методи; загальні та спеціальні корекційні методи.

До педагогічних методів відносять: методи організації діяльності; методи стимулювання діяльності; методи самовиховання сприяють; методи формування свідомості.

Психологічні методи складають: методи психодіагностики; психотерапевтичні методи; психокорекційні методи.

Загальні методи це: методи формування свідомості, організації діяльності і стимулювання.

Спеціальні корекційні методи це: суб'єктивно-прагматичний метод; метод природних наслідків; метод відшкодування; метод "вибуху".

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З НЕГАТИВНИМИ ПРОЯВАМИ У ПОВЕДІНЦІ

2.1. Загальна характеристика програми та основних етапів педагогічного експерименту

З метою практичного вивчення теоретично-обґрунтованої проблеми попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї, ми розробили програму педагогічного експерименту.

Мета експерименту: практично вивчити організаційно-педагогічні умови попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї; розробити систему роботи з педагогами і батьками щодо їх поліпшення та перевірити її ефективність.

Реалізація мети педагогічного експерименту вимагала розв'язання наступних завдань:

1) практично вивчити організаційно-педагогічні умови попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї;

2) розробити систему роботи з педагогами і батьками щодо поліпшення організаційно-педагогічних умов попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї та перевірити її ефективність.

Педагогічний експеримент проводився в IV етапа:

I етап - підготовчий;

II етап - констатувальний;

III етап - формувальний;

IV етап - контрольний; аналіз і порівняння результатів констатувального та контрольного зрізів.

Підготовчий етап педагогічного експерименту передбачав розробку програми педагогічного експерименту, де добирались та розроблялись діагностичні методики щодо вивчення предмету дослідження (анкетування, спостереження, експертне оцінювання, інтерв'ю).

Характеристика діагностичних можливостей використаних у дослідженні емпіричних методів:

Для аналізу особливостей розуміння вихователем природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей, нами було використано такі методи дослідження: анкета для вихователя як основний метод, бесіда з вихователем та психологом як допоміжні методи.

Для вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування як умова попередження та подолання негативних проявів у поведінці дошкільників було застосовано інтерв'ю з вихователем як основний метод та бесіду з батьками як допоміжний метод.

Для відбору адекватного змісту, форм, методів попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку було проведено спостереження за застосуванням вихователем педагогічно доцільних форм, методів, прийомів виховання дітей з негативними проявами поведінки як основний та бесіду з батьками як допоміжний метод.

I. Для виконання першого завдання дослідження, яке стосувалося визначення розуміння вихователем природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей, нами було проведено анкетування вихователів (Додаток Б). У проведенні цієї методики взяло участь 3 вихователів ЗДО «Дзвіночок» Шевченківської гімназії Броварського району Київської області.

Нами було розроблено питання, які групувалися у чотири блоки.

Блок №1 стосувався знайомству з вихователем – паспортника.

Блок №2 увійшли запитання, зміст яких спрямовано на розуміння вихователем сутності негативних проявів в поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

Блок №3, був спрямований на розуміння вихователем різновидів негативних проявів.

Блок №4 містив питання, зміст яких спрямований на вивчення чинників негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені не правильними типами виховання в сім'ї.

Як допоміжний метод ми використали бесіду з вихователем (**Додаток В**). Під час проведення бесіди нами використовувались різні прийоми постановки запитань: прямого запитання, опосередкованого нагадування, роздумів тощо.

Для проведення бесіди з вихователем нами було складено 8 питань, які повинні були визначити розуміння вихователем сутності негативних проявів в поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

Нами були розроблені питання, які давали змогу визначити реакцію вихователя на негативні прояви поведінки у дітей, та вміння добирати ним педагогічно доцільну поведінку у ситуаціях негативних проявів дитини.

Як допоміжний метод ми також використали бесіду з психологом (**Додаток Г**). Під час проведення бесіди нами використовувались різні прийоми постановки запитань: прямого запитання, опосередкованого нагадування, роздумів тощо.

Для проведення бесіди з психологом нами було складено 8 питань, які повинні були визначити розуміння ним сутності негативних проявів в поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

Нами були розроблені питання, які давали змогу визначити практичні вміння та знання психолога в роботі з дітьми, схильних до негативних проявів у поведінці.

II. Для виконання другого завдання дослідження, яке стосувалося вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування як умова попередження та подолання негативних проявів у поведінці дошкільників. Нами було використано інтерв'ю з вихователем (Додаток Д), як основний метод. Ми розробили питання, що давали змогу виявити яке реагування з боку вихователя на негативні прояви у поведінці дошкільників.

Як допоміжний метод нами було використано бесіду з батьками (Додаток Е). При розробці бесіди нами було складено 8 запитань, які дозволяли виявити яке реагування з боку батьків на негативні прояви у поведінці дошкільників

III. Для виконання третього завдання дослідження, яке стосувалося програм спостереження за відбором адекватного змісту, форм, методів попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї. Нами було розроблено спостереження за застосування вихователем педагогічно доцільних форм, методів, прийомів виховання дітей з негативними проявами поведінки під час заняття (Додаток Є). Результати спостереження фіксувалися у спеціальному протоколі.

Метою спостереження було практично вивчити особливості вибору вихователем змісту, форм, методів, прийомів попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

Суб'єкт спостереження – експериментатор.

Об'єкт спостереження – вихователь та діти з негативними проявами в поведінці.

Предмет спостереження – зміст, форми та методи попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку.

Завдання спостереження

1) визначити зміст що спрямований на подолання негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку;

2) виявити форми попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку;

3) проаналізувати методи попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку.

Форма фіксації результатів: всі результати заносяться до бланку протоколу спостереження.

Як допоміжний метод нами було використано бесіду з батьками (**Додаток Ж**). Для проведення бесіди нами було розроблено 7 запитань, що надали змогу уточнити теоретичні знання батьків щодо змісту, форм, методів, прийомів попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

Отже, задля досягнення поставленої мети і розв'язання завдань констатувального експерименту нами використовувались такі емпіричні методи, що дозволили практично дослідити окреслені в теоретичній частині організаційно-педагогічні умови попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї. У якості основних методів нами було обрано: анкетування вихователів; інтерв'ю з вихователем; спостереження за застосуванням вихователем педагогічно доцільних форм, методів, прийомів виховання дітей з негативними проявами поведінки.

У якості допоміжних методів ми використовували наступні: бесіду з вихователем та психологом.

Другий етап - проведення констатувального етапу дослідження. Дослідженням було 10 дітей старшого дошкільного віку (5-6 років): - це діти з негативними проявами у поведінці, їх батьки (10 осіб), 4 вихователі та психолог освітнього закладу.

Проведення педагогічного експерименту здійснювалася базі ЗДО «Дзвіночок» протягом двох місяців.

Оскільки педагогічні умови виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки, що окреслені та обґрунтовані у

теоретичній частині роботи, стосувалися діяльності вихователя і батьків, **інтегральними критеріями вивчення стану проблеми** є професійна компетентність вихователя та обізнаність батьків, щодо виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки.

Третій етап – розробка рекомендованої системи роботи з підвищення рівня знань вихователів та обізнаності батьків щодо психологічної природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей; педагогічно-доцільного реагування дорослого на негативну поведінку дітей; правильного вибору адекватних форм, методів попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей дошкільного віку.

Таким чином, з метою практичного вивчення педагогічних умов виховання дітей з негативними проявів у поведінці, нами розроблена програма педагогічного експерименту, який реалізовувався в межах трьох етапів. З цією метою, на підготовчому етапі, розроблена методика і діагностичний інструментарій, що використовувався в емпіричній частині роботи.

2.2. Характеристика змісту та результатів констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи

У зв'язку з практичним вивченням педагогічних умов попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї на емпіричному рівні, нами був проведений констатувальний етап дослідно-експериментальної роботи.

Констатувальний експеримент передбачав:

- 1) реалізацію програми констатувального етапу експерименту;
- 2) аналіз кількісних і якісних результатів констатувального етапу експерименту.

1) Реалізація програми констатувального етапу експерименту здійснювалася на базі ЗДО «Дзвіночок»

З метою вивчення досліджуваної проблеми, нами було використано цілий комплекс методів, які доповнювали один одного, а в цілому вони дозволили одержати цілісні дані щодо проблеми попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

2) Аналіз кількісних і якісних результатів констатувального етапу експерименту.

У дослідженні першої педагогічної умови - розуміння вихователем природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей застосовувався метод – анкетування вихователів. Анкетування давало можливість дізнатися на скільки вихователі розуміють природу та чинників проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

Проведене анкетування свідчило про наступне: 74% вихователів мають вірне уявлення про негативні прояви; 76% вихователів вважають, що варто враховувати особливості протікання негативних проявів у поведінці дошкільників; 75% вихователів вірно називають симптоми негативних проявів у поведінці дошкільників та стилі виховання, несприятливі для розвитку особистості дитини; всі вихователі погоджуються, що не правильні типи виховання в сім'ї зумовлюють негативні прояви в поведінці;

Ми з'ясували, що теоретичні знання вихователів значною мірою впливають на їх практичні вміння щодо виховання дітей з негативними проявами поведінки, що зумовлені не правильними типами виховання в сім'ї.

75% вихователів, стверджують, що їм легко побачити у поведінці дитини виявлення ознак негативних проявів, і лише 25% – частково.

Найлегше вихователями діагностуються такі різновиди негативних проявів як: *жадібність, замкнутість, неслухняність, сором'язливість, страхи, агресивність, крадіжки, гіперактивність, нечесність*, оскільки саме вони проявляються найчастіше з негативними проявами поведінки.

Всі вихователі стверджують, що практично готові добирати педагогічно доцільну поведінку у ситуації негативних проявів поведінки дитини. Найчастіше реакція вихователів на негативні прояви дитини є такою: використання методу бесід, переключення уваги дитини, використання прийому забезпечення потреби дитини в увазі, в визнанні, але буває таке що вихователі починають непомічати дитину та починають кричати. Це говорить про недостатню професійну компетентність вихователів, щодо виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

В якості допоміжного методу ми використовували бесіду з вихователями. Цей метод дає можливість вивчити глибину знань вихователя щодо природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей.

Результати бесіди свідчать, що:

а) 76% опитаних зустрічалися з проблемою виховання дітей з негативними проявами у поведінці, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї;

б) 74% - мають проблемних дітей у своїй групі;

в) намагаючись припинити негативні прояви у поведінці дитини, вихователі зустрічають опір з боку дитини, а саме: вона робить все наперекір, агресивно реагує або ігнорує будь-які зауваження, що в результаті ускладнює стосунки вихователя з дитиною;

г) 75% вихователів уміють добирати педагогічно доцільні методи у випадку негативних проявів поведінки дитини, а саме: переключання уваги дитини на інший вид роботи, звертаються до дитини по допомогу, використовують методи бесіди, а іноді ставляють у куток чи лякають.

Як допоміжний метод, ми використовували також і бесіду з психологом щодо розуміння ним природи щодо природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей.

В результаті бесіди виявлено, що психологу доводилося працювати з дітьми з негативними проявами у поведінці. Виходячи з цього, психолог у своїй роботі використовує такі форми та методи:

а) співбесіди з вихователями та батьками щодо природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї;

б) анкетування батьків, що дає можливість визначити взаємовідносини у сім'ї, знання батьками сутності природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей, та виховання ними дітей з негативними проявами поведінки;

в) тренінги з вихователями, що дають можливість кращого розуміння негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

Однією з організаційно-педагогічних умов виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки, що зумовлені

неправильними типами виховання в сім'ї, вибір дорослим педагогічно – доцільного реагування як умова попередження та подолання негативних проявів у поведінці дошкільників.

В якості основного методу дослідження ми використали інтерв'ю з вихователем. Головна мета інтерв'ю – вибір дорослим педагогічно – доцільного реагування як умова попередження та подолання негативних проявів у поведінці дошкільників у стосунках з батьками, вихователями та однолітками.

Вихователь дотримується думки Н. Пихтиної, Т. Федорченкої та В. Оржеховської, що основами вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування можуть бути: *рівень загальної культури членів родини, рівень психолого-педагогічної освіченості членів родини, забезпечення базових потреб дитини в увазі, любові, визнанні.*

Робота у цих напрямках дає вихователю можливість краще і швидше розпізнати та попередити негативні прояви у поведінці дітей, а також чинники, що їй (поведінку) зумовлюють.

Щодо вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування як умова попередження та подолання негативних проявів у поведінці дошкільників, нами було використано бесіду з батьками як допоміжний метод.

За результати проведеної бесіди зроблено такі висновки:

а) лише 35% батьків знають якими бувають негативні прояви у поведінці дітей та знають чинники, що зумовлюють негативні прояви у поведінці дітей.

б) лише 45% батьків, знають що таке педагогічна культура та психолого-педагогічної освіченості батьків.

в) усі батьки вважають що їм потрібна допомога фахівців ЗДО у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці. Це пов'язано з тим, що не всі батьки щиро й відверто відповідають на поставлені питання щодо клімату в сім'ї.

г) 65% батьків знають які дитині потрібні базові потреби.

За допомогою спостереження за застосуванням вихователем педагогічно доцільних форм і методів виховання дітей з негативними проявами було виявлено, що вихователі під час занять використовують індивідуальні (бесіда, порада), групові (інсценівки, ситуації вибору), колективні (рольові ігри) форми та методи роботи. Така робота дає можливість вихователю організувати дітей з негативними проявами у поведінці.

50% вихователів володіють традиційними формами і методами роботи з дітьми з негативними проявами у поведінці.

Узагальнені результати визначення сформованості професійної компетентності вихователів і обізнаності батьків щодо виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки, подані у таблицях 2.1 і 2.2

Таблиця 2.1

**Рівні сформованості професійної компетентності вихователів
щодо виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами
поведінки**

Рівні професійної компетентності вихователів	Кількісні показники (%)
<i>Високий</i>	7
<i>Середній</i>	37
<i>Низький</i>	56

**Рівні сформованості обізнаності батьків щодо виховання дітей з
негативними проявами поведінки**

Рівні обізнаності батьків	Кількісні показники (%)
<i>Високий</i>	24
<i>Середній</i>	25
<i>Низький</i>	51

Таким чином, за результатами практичного вивчення педагогічних умов виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки, ми зробили висновки:

- вихователі та психолог частково ознайомлені з негативними проявами поведінки та мають середній рівень професійної компетентності щодо володіння формами, методами і прийомами роботи з такими дітьми; вчасно виявляють чинники, що зумовлюють ці негативні прояви.

- батьки переважно в загальному знають, про негативні прояви у поведінці дітей та частково знають чинники, що їх зумовлюють; частково обізнані про базові потреби дитини; мають низький рівень обізнаності та визнають необхідність допомоги фахівців ЗДО у вихованні власних дітей.

- у зв'язку з вищезазначеним, педагогам та батькам необхідна відповідна інформаційно-методична допомога щодо виховання дітей з негативними проявами у поведінці. Така допомога в освітньому закладі можлива за умови розробки і реалізації відповідної системи превентивної роботи.

2.3. Рекомендована система роботи з оптимізації педагогічних умов виховання дошкільників з негативною поведінкою

Внаслідок теоретичного обґрунтування проблеми попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї, та результатів констатувального етапу педагогічного експерименту, про які йшлося у попередньому параграфі, нами встановлено, що педагогам і батькам необхідна відповідна інформаційно-методична допомога щодо попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї. Така допомога в ЗДО можлива за умови розробки і реалізації відповідної системи превентивної роботи.

Ми вважаємо, що реалізація системи роботи щодо підвищення рівня компетентності вихователів та обізнаності батьків щодо природи і чинників негативних проявів у поведінці дітей, вивчення вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування як умови попередження та подолання негативних проявів у поведінці дошкільників, відбору адекватних форм і методів виховання дітей дошкільного віку з негативною поведінкою, сприятиме вирішенню виявлених недоліків.

У зв'язку з цим, ми розробку системи роботи з підвищення рівня сформованості професійної компетентності вихователів та обізнаності батьків щодо виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї;

Перша частина формульовального етапу експерименту полягала у розробці системи роботи з підвищення рівня сформованості професійної компетентності вихователів та обізнаності батьків щодо виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

Рекомендована нами система роботи сприятиме розв'язанню наступних завдань:

- 1) підвищенню рівня професійної компетентності вихователів щодо виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки;
- 2) підвищення рівня обізнаності батьків щодо виховання власних дітей з негативними проявами поведінки.

Ми вважаємо, що дана робота може бути ефективною за умови спеціально спланованих та реалізованих форм роботи з вихователями і батьками.

З метою психолого-педагогічної просвіти фахівців ЗДО був розроблений постійно діючий семінар-практикум з елементами тренінгу для педагогів на тему: «Попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї».

Також рекомендуємо провести консультації з таких тем: *«Корекція негативних проявів у поведінці дітей, які мають стійкий характер»* та *«Педагогічно-доцільне реагування, відбір форм та методів виховання»*.

З метою підвищення рівня обізнаності батьків радимо постійно діючий семінар-практикум на тему: *«Неправильні типи виховання, як чинники негативізмів, що можуть виникнути у дитини»*.

Рекомендуємо провести тренінг на тему *«Відповідальне батьківство»*

Для підвищення якості запропонованої роботи, ми розробили тематичні плани роботи з вихователями (дод. З) і з батьками (дод. И). У тематичних планах зазначили тематику означених форм роботи з детальним планом.

Семінар-практикум з елементами тренінгу для педагогів на тему: «Попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї»:

Мета: ознайомити вихователів : з найбільш поширеними негативними проявами у поведінці дошкільників їх ознаками; зі стилями виховання, що можуть їх зумовлювати. Покращити розуміння вихователя

специфіки поведінкових розладів, які проявляються у дитини. Сприяти попередженню сімейного неблагополуччя, накреслити шляхи його подолання та укріпити засади родинного виховання.

Перше заняття семінару-практикуму з елементами тренінгу для педагогів під назвою **«Природа та чинники негативних проявів у поведінці дітей»**.

Мета: ознайомити вихователів з видами і стилями сімейного виховання; продемонструвати залежність поведінки дитини від стилю виховання у сім'ї.

Хід заняття включає в себе наступні елементи:

Вступна частина:

1. Вправа «Знайомство»;
2. Вправа «Стінка»;
3. Вправа «Правила».

Основна частина:

1. Розминка «Народна мудрість про виховання»;
2. Проблемна гра «Актуальні проблеми сьогодення»;
- 3. Вправа «Емоційний ланцюжок»;**
4. Аналіз проблемних ситуацій;
5. Інформація «Види та стилі сімейного виховання».

Підсумкова частина:

1. Вправа «Мікрофон» або «Скажу відверто» (обмін думками);
2. Гра «Австралійській дощик» (рефлексія).

Друге заняття семінару-практикуму з елементами тренінгу для педагогів під назвою **«Попередження найбільш поширених негативних проявів у поведінці дітей»**.

Мета: ознайомити вихователів з засадами щодо підвищення педагогічної освіченості батьків.

Хід заняття включає в себе наступні елементи:

1. Вправа «Привітання»;

2.Лекція на тему: «Цілеспрямована діяльність ЗДО щодо підвищення педагогічної освіченості батьків»;

3.Обговорення лекцій;

4.Рефлексія.

Третє заняття семінару-практикуму з елементами тренінгу для педагогів під назвою «Попередження найбільш поширених негативних проявів у поведінці дітей» (дата проведення 01.11.2013р.):

Мета: ознайомити вихователів з базовими потребами дитини. Та як забезпечити ними дитину.

Хід заняття включає в себе наступні елементи:

1.Вправа «Привітання»;

2.Лекція: «Забезпечення базових потреб дитини в увазі, любові і визнанні»;

3.Відповіді на запитання педагогів;

4.Аналіз проблемних ситуацій;

5.Рефлексія.

Консультація №1 «Корекція негативних проявів у поведінці дітей, що мають стійкий характер» (дата проведення 08.11.2013р.)

Вправа «Привітання»;

1.Інформаційне повідомлення: «Подолання негативних проявів у поведінці дітей, що мають стійкий характер»;

2.Відповіді на запитання педагогів;

4.Рефлексія;

6.Ознайомлення з методичними рекомендаціями, щодо виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.

Консультація №2 «Педагогічно-доцільне реагування, відбір форм та методів».

Вправа «Привітання»;

1.Інформаційне повідомлення: «Профілактична робота з сім'ями. Превентивне навчання й виховання дітей.»;

2.Відповіді на запитання педагогів;

3.Рефлексія.

Консультація №3 «Педагогічно-доцільне реагування, відбір форм та методів» (дата проведення 22.11.2013р.)

1. Вправа «Привітання»;

2. Інформаційне повідомлення: «Методи роботи з дітьми враховуючи найбільш поширені негативні прояви та чинники»

3. Відповіді на запитання педагогів;

4. Рефлексія.

З метою підвищення рівня обізнаності батьків був організований постійно діючий лекторій на тему: «Неправильні типи виховання, та негативізм у поведінці дитини, що можуть виникнути у дитини».

Мета : ознайомити батьків з типами виховання їх впливом на характер поведінки дитини; вчити батьків працювати в групі, набувати досвіду колективної діяльності у виробленні рішень; сприяти формуванню позиції батьків у спілкуванні; формування виховних профілактичних вмінь і навичок батьків.

Перша лекція з елементами тренінгу для батьків під назвою «Стилі виховання у родині» (дата проведення 08.10.2013р.):

Мета: ознайомити батьків зі стилями виховання, та як вони впливають на дітей

Хід заняття:

1.Знайомство «Сімейне коло»;

2.Прийняття правил роботи в групі «Правила сімейного кола»;

3.Вправа «Ми батьки»;

4.Вправа «Мозаїка стилів батьківського виховання»;

5.Вправа на завершення «Чарівна скринька».

Друга лекція з елементами тренінгу для батьків під назвою «Дитяча агресія і способи подолання її негативних проявів» (дата проведення 15.10.2013р.):

Мета: розробити модель подолання негативних проявів дитячої агресії, навчити батьків правильно реагувати на дитячу агресивність.

Хід заняття

1. Вправа «Привітання»;
2. Теоретична частина;
3. Вправа «Подолання агресивності»;
4. Корекція: поради, батькам щодо поводження з агресивними дітьми;
5. Ознайомлення з методичними рекомендаціями.

Третя лекція з елементами тренінгу для батьків під назвою «**Як допомогти дитині здолати страх**» .

Мета: розробити модель подолання негативних проявів дитячого страху, навчити батьків правильно реагувати на дитячий страх.

Хід заняття

1. Вправа «Привітання»;
2. Теоретична частина;
3. Вправа «Як навчити дітей не боятися»;
4. Корекція: поради, батькам щодо поводження з дитячим страхом;
5. Ознайомлення з методичними рекомендаціями.

Четверта лекція з елементами тренінгу для батьків під назвою «**Як долати дитячу неслухняність**» .

Мета: розробити модель подолання негативних проявів дитячої неслухняності, навчити батьків правильно долати дитячу неслухняність.

Хід заняття

1. Вправа «Привітання»;
2. Теоретична частина;
3. Вправа «Як долати дитячу неслухняність»;
4. Корекція: поради, батькам щодо поводження з дитячим страхом;
5. Ознайомлення з методичними рекомендаціями.

П'ята лекція з елементами тренінгу для батьків під назвою «**Як позбутися дитячої істерики**» .

Мета: розробити модель подолання негативних проявів дитячої істерики, навчити батьків правильно позбутися дитячої істерики.

Хід заняття

1. Вправа «Привітання»;
2. Теоретична частина;
3. Вправа «Як позбутися дитячої істерики»;
4. Корекція: поради, батькам щодо поводження з дитячим страхом;
5. Ознайомлення з методичними рекомендаціями.

Шосте заняття-тренінг для батьків під назвою «Відповідальне батьківство» .

Мета: сприяти усвідомленню учасниками важливості відповідального ставлення до батьківства.

Хід тренінгу:

1. Правила тренінгу;
2. Емоційне настроювання. Вправа «Лягідне ім'я»;
3. Вправа «Австралійський дощ»;
4. Вправа «Асоціативний ланцюжок»;
5. Робота в групах «Стилi батьківської поведінки стосовно дітей»;
6. Вправа «Меморандум»;
7. Казка для натхнення «Легенда про Нарцисса»;
8. Релаксація- вправа «Мій внутрішній стан».

Методичні рекомендації вихователям та батькам щодо виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці, ми представили у додатках.

Таким чином, ми розробили рекомендовану систему роботи, мета якої полягала у підвищенні рівня професійної компетентності вихователів та обізнаності батьків щодо природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей, вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування як умова виховання дошкільників з негативною поведінкою, використання

адекватних форм і методів виховання дітей дошкільного віку означеної цільової групи.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

З метою практичного вивчення педагогічних умов попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, нами реалізований педагогічний експеримент. Він проводився в три етапи: підготовчий, констатувальний, аналіз кількісних і якісних результатів констатувального експерименту. На підготовчому етапі розроблялась програма, добирались відповідні діагностичні методи та інструменти.

Процедури констатувального етапу виявили переважання низького і середнього рівнів компетентності вихователів та обізнаності батьків щодо виховання дітей з негативною поведінкою.

З метою підвищенні рівня професійної компетентності вихователів та обізнаності батьків щодо природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей, вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування, відбору адекватних форм і методів виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці, ми розробили рекомендовану систему роботи.

Нами розроблений постійно діючий семінар-практикуму з елементами тренінгу для педагогів на тему: «Попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї».

Рекомендовано провести консультації з таких тем: «Корекція негативних проявів у поведінці дітей, які мають стійкій характер» та «Педагогічно-доцільне реагування, відбір форм та методів виховання».

З метою підвищення рівня обізнаності батьків радимо постійно діючий семінар-практикум на тему: «Неправильні типи виховання, як чинники негативізмів, що можуть виникнути у дитини».

Рекомендуємо провести тренінг на тему: «Відповідальне батьківство».

Розроблені методичні рекомендації з вихователями і батьками.

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведення дослідження згідно з визначеними завданнями ми зробили такі висновки:

За першим завданням.

1. *Нами окреслені такі базові поняття дослідження: поведінка, відхилення у поведінці, негативізм, негативні прояви у поведінці, діти з негативними проявами у поведінці, педагогічно занедбані діти.*

2. *Характеризуючи опорні поняття з теми нашого дослідження було з'ясовано що:*

Поведінка – є характеристикою зовнішнього прояву дитини, її психічної діяльності, це спосіб життя і дій.

Відхилення в поведінці – це такі дії, які не відповідають нормам, прийнятим у суспільстві.

Негативізм – це опір, прагнення зробити навпаки. Негативізм часто спостерігається у дітей, виступаючи в якості захисної реакції стосовно вимог, що висувуються до них без врахування їхніх потреб.

Негативні прояви в поведінці – це спеціальний психологічний захист, що демонструється у ситуаціях проблем у психічному розвитку дитини. Це поняття тісно пов'язані з поняттями педагогічна занедбаність, відхилення у поведінці, девіантна поведінка, оскільки відіграють роль початкового етапу у формуванні в майбутньому девіантної поведінки і характерезує поведінкові проблеми дитини переважно у дошкільному та молодшому шкільному віці.

Діти з негативними проявами в поведінці – це такі, у яких під впливом несприятливих для їхнього розвитку соціальних, психолого-педагогічних чинників порушуються ставлення до норм поведінки.

Педагогічно занедбані діти – це діти, в яких під впливом несприятливих соціальних, психолого-педагогічних та інших умов сформувалося негативне ставлення до освітнього закладу, соціально цінних

норм поведінки, які втратили почуття відповідальності за свої вчинки, зневірилися в собі.

3. Аналіз психолого-педагогічних досліджень проблеми негативних проявів поведінки демонструє відсутність їх єдиної класифікації. Проте на основі чинників, що їх зумовлюють, науковці виділяють чотири найбільш характерні для дітей дошкільного віку групи порушень їх поведінки, а саме: порушення що зумовлена дефіцитом уваги, кризами психо-вікового розвитку, неправильним вихованням в сім'ї, несприятливою адаптацією до ЗДО.

За другим завданням:

1. Охарактеризувавши різні класифікації типів неправильного виховання дитини в сім'ї, що зумовлюють негативні прояви у поведінці, ми виокремити найпоширеніші *типи неправильного виховання*:

Виховання за типом Попелюшки (гіпопротекція), на основі емоційного знехтування, байдужості, холодності, що демонструє дитині відчуває, що батьки її не люблять, є достатньо уважні і добрі до неї.

Гіперпротекція - поєднання загостреної уваги до дитини з великою кількістю обмежень і заборон, що призводить до формування нерішучості, несамостійності дитини чи до яскраво вираженої реакції емансипації.

Дитина - «кумир» - коли постійно знаходячись в центрі уваги, батьками задовольняються всі бажання дитини, що приводить до неправильної оцінки нею своїх можливостей, формує егоцентризм дитини.

2. Проаналізувавши погляди вчених на проблему виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці, ми виділили найголовнішу умову виховання таких дітей – *врахування їх індивідуальних особливостей*. Важливими є ухилення у виховному процесі від методу покарання, використання вихованих методів: особистого прикладу, педагогічного такту, схвалення.

3. Ми з'ясували відмінності у тлумаченні понять, що відображають процеси виховання, перевиховання, виправлення.

Виховання - система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Перевиховання - виховний процес, спрямований на подолання негативних рис особистості, що сформувалися під впливом несприятливих умов виховання.

Виправлення — складний психічний процес перебудови особистості, що відбувається під впливом перевиховання і самостійної роботи особистості над усуненням відхилень у своїй свідомості та поведінці.

За третім завданням.

1. Окреслили і теоретично обґрунтували педагогічні умови виховання дошкільників з негативними проявами поведінки, а саме:

- розуміння вихователем природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей (особливості сімейного виховання, кризи психовікового розвитку, незабезпечення базових потреб дитини);

- вибір дорослим педагогічно-доцільного реагування як умова попередження та подолання негативної поведінки у дошкільників (рівень загальної культури членів родини; рівень психолого-педагогічної освіченості членів родини; рівень обізнаності вихователів та батьків, про психовікові кризи, забезпечення базових потреб дитини в увазі, любові, визнанні);

- відбір адекватних форм, методів виховання дітей дошкільного віку з негативною поведінкою (методи формування свідомості; методи формування поведінки; методи стимулювання, а також такі прийоми, які спонукають до морально цінних вчинків; накопичення досвіду правильної поведінки дитини; будуються на розумінні почуттів та інтересів дитини.).

2. За умови відповідної спрямованості на цільову групу (дітей дошкільного віку) та врахування найбільш поширених негативних проявів у дошкільників, чинників, що їх зумовлюють, можна використовувати: загальні педагогічні методи; психологічні; спеціальні корекційні методи.

3. До педагогічних методів відносять:

- *методи організації діяльності* як способи закріплення, формування позитивного досвіду поведінки, відносин, дій та вчинків;
- *методи стимулювання діяльності*, що спрямовані на стимулювання особистості до покращення чи позитивних змін своєї поведінки;
- *методи самовиховання*, які сприяють свідомій зміні людиною шляхом самовдосконалення власної особистості відповідно до суспільних вимог;
- *методи формування свідомості* спрямовані на формування світогляду, оцінок суджень, установок особистості (лекція, бесіда, розповідь, навіювання, переконання, приклад).

4. Групу психологічних методів складають:

- *методи психодіагностики* (тести інтелекту та здібностей, малюнкові та проєктивні тести, особистісні опитувальники, соціометрія);
- *психотерапевтичні методи* (психодрама, соціограма, ігрова терапія, психосоціальна терапія, сімейна та поведінкова терапія);
- *психо-корекційні методи* (психогімнастика, арттерапія, казкотерапія, соціально-психологічний тренінг).

5. До спеціальних корекційних методів відносять:

- *метод логічних наслідків*, що ґрунтується на створенні умов, коли за логікою, негативний вчинок зумовить негативні наслідки для його ініціатора;
- *метод природних наслідків* що забезпечує розуміння дітьми чіткого зв'язку між вчинком та його наслідками;
- *метод відшкодування*, що ґрунтується на усвідомленні того, що будь-які збитки, завдані іншій людині, повинні бути відшкодовані або матеріально або працею;
- *метод "вибуху"* як дія чи вплив на вихованця, що раптово (як вибух) руйнують його шкідливу внутрішню установку і сприяють формуванню нової якості.

– **За четвертим завданням.**

З метою практичного вивчення педагогічних умов виховання дітей з негативними проявів у поведінці, нами розроблена програма педагогічного

експерименту, який реалізовувався в межах трьох етапів. З цією метою, на підготовчому етапі, розроблена методика і діагностичний інструментарій, що використовувався в емпіричній частині роботи.

Експеримент проводився на базі ЗДО «Дзвіночок» протягом двох місяців: травня – червня 2023 року. Дослідженням були охоплені вихователі, діти і їх батьки.

Оскільки педагогічні умови виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами поведінки, що окреслені та обгрунтовані у теоретичній частині роботи, стосувалися діяльності вихователя і батьків, **інтегральними критеріями вивчення стану проблеми є професійна компетентність вихователя та обізнаність батьків, щодо виховання дітей дошкільного віку з негативною поведінкою.**

Процедури констатувального етапу виявили переважання низького і середнього рівнів компетентності вихователів та обізнаності батьків щодо виховання дітей з негативною поведінкою.

За п'ятим завданням

З метою підвищенні рівня професійної компетентності вихователів та обізнаності батьків щодо природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей, вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування, відбору адекватних форм і методів виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці, ми розробили рекомендовану систему роботи.

В межах цієї системи, нами розроблений постійно діючий семінар-практикум з елементами тренінгу для педагогів на тему: «Попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей».

Рекомендовано провести консультації з таких тем: «Корекція негативних проявів у поведінці дітей, які мають стійкій характер» та «Педагогічно-доцільне реагування, відбір форм та методів виховання».

З метою підвищення рівня обізнаності батьків радимо постійно діючий семінар-практикум на тему: «Неправильні типи виховання, як

чинники негативізмів, що можуть виникнути у дитини». Рекомендуємо провести тренінг на тему: «Відповідальне батьківство».

В межах системи роботи нами розроблені методичні рекомендації для вихователів і практичні рекомендації батькам.

Проте, результати проведеного нами дослідження не вичерпують відповіді на всі питання, які стосуються проблеми виховання дітей із негативними проявами у поведінці дошкільників. Подальшого дослідження вимагають, зокрема, питання навчання і розвитку дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація дитини до школи / упоряд.: С. Д. Максименко, К. С. Максименко, О. П. Главник. Київ: Мікрос, 2003. 96 с.
2. Андрійчук С. В. Наступність у профілактиці соціальної дезадаптація старших дошкільників і молодших школярів: дис. канд. пед. наук. Чернівці, 2014. 217 с.
3. Алексеєнко Т. Ф. Педагогічні проблеми молодшої сім'ї : навч. посіб. К. : ІЗМН, 1997.
4. Афанасьєва Т. М. Сім'я. К., 1990. С. 45.
5. Бовть О. Організація корекційної роботи з агресивними дітьми. *Початкова школа*. 1997. № 7. С. 8 - 14
6. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 2021. – С. 94 – 96.
7. Беспалько О. В. Соціальна педагогіка в опорних схемах: навч. посіб. Київ: Логос, 2003. 134 с.
8. Волошенко М. О. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2016. 267 с.
9. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посіб. до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота»: у 2 ч. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ, 2016. Ч. 2. 188 с.
10. Гончаренко Т. Як спілкуватися з дитиною // *Початкова освіта*. 2003. № 36. С. 5–7.
11. Гурковська Т. Новачок у дитячому садку. *Дитячий садок*. 2008. № 11. – 67 с.
12. Гурлева Т. Важкі діти... Нещасливі діти (роздуми психолога). *Психолог*. 2017. № 7–8 (607–608). С. 34–37.
13. Гурлева Т. Відхилення в поведінці й розвитку дошкільнят. Як їх уникнути? // *Дошкільнє виховання*. 1997. № 6. С. – 36.

14. Дуткевич Т. В. Теорія і практика корекційно-розвивальної роботи психолога: навч. посіб. Київ: КНТ, 2017. 265 с.
15. Зобенько Н. А. Робота психологічної служби з неблагополучними сім'ями // *Науковий вісник УЖДУ. Серія “Педагогіка і соціальна робота”*. Вип. 1, 1998. С. 102–105.
16. Кащенко В. П. Педагогическая коррекция: Испр. недостатков характера у детей и подростков : кн. для учителя. 2-е изд. М. : Просвещение, 1994. 223 с.; С. 57–96.
17. Зайцева З. Г. Неблагополучна сім'я та її вплив на формування особистості дитини. *Соціальна підтримка молодій сім'ї*. Київ: Академпрес, 1994. – 84 с.
18. Захарова Н. М. Соціальна адаптація старших дошкільників засобами ігрової діяльності: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2007. 170 с.
19. Захарова Н. М. Соціально-педагогічна робота в дошкільному навчальному закладі: навч. посіб. Мелітополь: Вид. буд. ММД, 2012. 132 с.
20. Кисла О. Ф. Корекційна педагогіка: навч. посіб. Київ: Кондор, 2014. 320 с.
21. Кляпець О. Сором'язливість чи розв'язаність – шукаємо «золоту середину». *Практичний психолог: дитячий садок*. 2016. № 10. С. 36–45.
22. Ковалевська В. Звідки береться неслухняність: Готуємось до батьківських зборів // *Бібліотека вихователя дитячого садка*. 2009. № 4. С. 114–117.
23. Кононко О. Дитяча агресія: специфіка, причини виникнення, виховання уміння її долати. *«Нова педагогічна думка»*: науково-методичний журнал. №3 (99). Рівне: Рівненський обласний інститут післядипломної освіти, 2019. с.80 – 86.
24. Коцур Н. Основи педіатрії та гігієни дітей раннього і дошкільного віку : навч. посібник для студ. вузів. Чернівці : Книга XXI, 2004. 576 с.

25. Маковецька Н. Особливості адаптації малюків до умов дошкільного навчального закладу // *Психолог*. 2005. № 8. С. 21–23.
26. Маценко Ж. Незабаром у дитячий садок. Особливості психолого-педагогічного підходу до дітей, що вступають до дошкільного закладу // *Психолог-вкладка*. 2003. № 17, травень. С.1–32.
27. Максимова О. О. Формування успішної особистості шестирічного першокласника: монографія / за ред. проф. М. В. Левківського. Житомир: ЖДУ, 2013. 195 с.
28. Матвійчук В. С. Програма корекційно-розвиваючої роботи з розвитку особистісно-емоційної сфери та попередження афективних проявів поведінки у дошкільників. *Практична психологія і соціальна робота*. 2003. № 2–3. С. 41–57.
29. Мушинський В. Неблагополучна сім'я як фактор дисгармонійного розвитку дитини // *Психолог*. 2005. № 10. С. 3–5.
30. Оржеховська В. М. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх : навч. Посібник / В. М. Оржеховська, Т. Є. Федорченко. Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2008. 376 с.
31. Оржеховська В. М. Превентивна педагогіка : навч. посіб.. Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2007. 284 с.
32. Охрімчук Р. В. Як працювати з агресивною дитиною: навч.-метод. посіб. / ДЦССМ, Ін-т проблем виховання АПН України. Київ: ДЦССМ, 2004. 63 с.
33. Пихтіна, Н. П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2012. 312 с.
34. Пихтіна Н. Відхилення у поведінці дітей дошкільного віку: характеристика, чинники виникнення та стратегія усунення / Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку. Колективна монографія; за заг. ред. О.Л.Кононко. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. с. 198 – 255.

35.Пихтіна Н.П., Кононко О.Л. Від недисциплінованості до дисциплінованості дошкільника: діагностика відхилення та оптимізація виховного процесу / Соціально-моральне виховання дошкільника: дослідно-технологічні аспекти. Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних спеціальностей; за заг. ред. Кононко О.Л. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2020. с. 311 – 372.

36.Пихтіна Н.П., Пихтін М.П., Федорченко Т.Є. Профілактика девіантної поведінки дітей і молоді: психолого-педагогічні та соціально-правові аспекти / Навчальний посібник. Друге видання, перероблене та доповнене. Київ: КНТ, 2018. 376 с.

37. Поліщук В. М. Криза 7 років: феноменологія, проблеми: навч. посіб. для студ. вузів. Суми: Університетська книга, 2005. 118 с.

38. Поніманська Т. І., Дичківська І. М., Козлюк О. А., Кузьмук Л. І. Соціальний розвиток дитини: старший дошкільний вік. 2-ге вид. Київ: Генеза, 2014. 88 с.

39. Приходько В. М. Підготовка майбутніх педагогів до превентивного виховання дітей із неблагополучних сімей : наук.-метод. посіб.. Запоріжжя : Прем'єр, 2006. 288 с.

40. Психологічна енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.

41. Психологія девіантної поведінки: причини, умови виникнення, шляхи профілактики / за ред. А. О. Лігоцького. Київ: НАВСУ, 1999. 256 с.

42. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека ; пер. с англ.. М. : Прогресс ; Универс, 1994. 480 с.

43. Рудніцька І. Психолого-педагогічні рекомендації щодо розв'язання проблеми шкільної дезадаптації. *Психолог*. 2004. 20 липня. С. 55–79.

44. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1977. 216 с.

45. Словник основних термінів з превентивного виховання / за заг. ред. доктора пед. наук, проф. В. М. Оржеховської. Тернопіль : Тернограф, 2007. 198 с.
46. Федорченко Т. Є. Профілактика девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: соціально-педагогічний аспект : монографія. Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А., 2009. 488 с.
47. Федорченко Т. Є. Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей : навч.-метод. посіб.. К. : ТОВ “ХІК”, 2003. 128 с.
48. Федорченко Т. Є. Рання профілактика девіантної поведінки молодших школярів. Запоріжжя, 2008. 80 с.
49. Федорченко Т. Є. Причини і фактори негативних проявів у поведінці дітей. Ніжин : *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 4. С. 73–78.
50. Федорченко Т. Причини негативних проявів у поведінці дітей старшого дошкільного віку, які впливають на формування її культури поведінки. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. Вип. 52. С. 234–240.
51. Фіцула М. М. Відхилення у поведінці неповнолітніх: шляхи їх попередження та подолання: навч.-метод. посіб. К.: Академія, 2008. 432 с.
52. Чепмен Г. П'ять мов любові до дітей. Л.: Вид-во “Свічадо”, 2006. 224 с.
53. Хромова О. Дитяча брехливість. *Початкова освіта*. 2005. № 15, квітень. С. 24–25.
54. Цуркан Т. Г., Максимчук А. Ю. Вплив сім'ї на виховання культури поведінки дитини. *Педагогічні науки теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 10 (54). С. 319–324.

ДОДАТКИ

Додаток А

Емпіричні можливості діагностичних методів дослідження педагогічних умов попередження та подолання негативних проявів у поведінці дітей

<i>Педагогічні умови виховання дітей з негативними проявами у поведінці</i>	<i>Методи дослідження</i>
2.1 Розуміння вихователем природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей	Анкета для вихователя як основний метод, бесіда з вихователем та психологом як допоміжні методи
2.2 Вибір дорослим педагогічно – доцільного реагування на негативну поведінку дошкільників	Інтерв'ю з вихователем як основний метод, бесіда з батьками як допоміжний метод
2.3 Відбір адекватних форм, методів виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці	Спостереження за застосуванням вихователем педагогічно доцільних форм, методів, прийомів виховання дітей з негативними проявами поведінки як основний, бесіда з батьками як допоміжний метод

Анкета для вихователів

*щодо вивчення розуміння вихователем природи та чинників
негативних проявів у поведінці дітей.*

Шановні вихователі! Просимо Вас відповісти на деякі запитання анкети. Ваші відповіді допоможуть нам у дослідженні актуальної проблеми «Особливості виховання дітей з негативними проявами у поведінці».

Дякуємо за допомогу!

I Паспортичка

Анкета _____

1.1 Освіта _____

1.2 Ваш вік _____

1.3 Професійний стаж _____

1.4 В якій груп Ви працюєте _____

II Розуміння вихователем сутності негативних проявів у поведінці дошкільників

2.1 Що таке негативний прояв _____

2.2 Якими індивідуально-психологічними особливостями розвитку відрізняються такі діти _____

2.3 Як Ви вважаєте, чи варто враховувати особливості протікання негативних проявів у поведінці дошкільників

Так

Ні

Частково

Вагаюсь

2.4 Якщо відповіли так або частково, скажіть чому варто враховувати особливості протікання негативних проявів у поведінці дошкільників _____

2.5 Чим можуть бути зумовлені негативні прояви _____

2.6 Які типи виховання в сім'ї ви знаєте _____

2.7 Які стилі виховання несприятливі для розвитку особистості ви знаєте _____

2.8 Чи може не правильні типи виховання в сім'ї зумовлювати негативні прояви в поведінці.

Так

Ні

Частково

III Розуміння вихователем різновидів негативних проявів.

3.1 Назвіть найбільш поширені негативні прояви, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї _____

3.2 Чи легко вам побачити у поведінці дитини виявлення ознак не правильного типу виховання в сім'ї

Так

Ні

Частково

3.3 Якщо відповіли так або частково, скажіть які ознаки діагностуються вами легко (поставити за рангом)

- *Дитяча неслухняність*
- *гіперактивність дитини*
- *дитячі страхи*
- *істерики*
- *агресивність*
- *жадібність*
- *замкнутість*
- *сором'язливість*
- *крадіжки*
- *нечесність*

свій варіант _____

3.2 Чому легко діагностуються ознаки не правильного типу виховання в сім'ї (поставити за рангом)

- *я є уважним і спостережливим*
- *звертаюсь до психолога за консультацією*
- *використовую спеціальну літературу*
- *раджусь з батьками дітей*
- *обговорюю це з колегами*

свій варіант _____

3.3 Чи практично готові Ви добирати педагогічно доцільну поведінку у ситуації негативних проявів поведінки дитини

Так

Ні

Частково

3.4 Якщо відповіли так або частково, скажіть як саме Ви реагуєте на негативні прояви поведінки дитини (поставити за рангом і спрямованістю(+ -))

- *переключаю увагу дитини*
- *не помічаю*
- *звертаюсь до дитини за допомогою*

- уникаю
- використовую метод бесіди
- ставлю в куток
- використовую прийоми забезпечення потреби дитини в увазі
- іноді б'ю
- погрожую
- починаю кричати

свій варіант _____

3.5 Вкажіть проблеми, з якими Ви стикаєтесь, намагаючись припинити негативні прояви поведінки дитини

- дитина агресивно реагує
- дитина замикається
- починає плакати
- демонструє страх перед вихователем
- скаржиться батькам
- ускладнюються стосунки з дитиною
- дитина робить те саме на перекір

свій варіант _____

IV Вивчення чинників негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

Бесіда з вихователем,
щодо розуміння ним природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей

Мета: вивчення розуміння вихователем природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей.

Орієнтовний перелік питань:

1. Чи є у вашій групі діти з негативними проявами у поведінці?
2. Як саме Ви реагуєте на негативні прояви поведінки дитини?
3. Чи знаєте Ви, що таке не правильні типи виховання?
4. Як Ви вважаєте, чи варто враховувати особливості протікання негативних проявів у поведінці дошкільників?
5. Назвіть найбільш поширені негативні прояви, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї?
6. Чи легко Вам побачити у поведінці дитини виявлення ознак не правильного типу виховання в сім'ї?
7. Чи практично готові Ви добирати педагогічно доцільну поведінку у ситуації негативних проявів дитини?
8. З якими проблемами Ви стикаєтесь, намагаючись припинити негативні прояви поведінки дитини?

Бесіда з психологом

щодо розуміння природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей

Мета: вивчення розуміння психологом природи та чинників негативних проявів у поведінці дітей, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї.

Орієнтовний перелік питань:

1. Чи подобається Вам працювати з дітьми?
2. Чи доводилось Вам працювати з дітьми з негативними проявами у поведінці?
3. Як саме Ви реагуєте на негативні прояви у поведінці дитини?
4. Чи відомо Вам про не правильні типи виховання?
5. Чи може зумовлювати не правильні типи виховання негативні прояви?
6. Як Ви вважаєте, чи варто враховувати особливості протікання негативних проявів у поведінці дошкільників?
7. Назвіть найбільш поширені негативні прояви, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї?
8. Які форми та методи роботи Ви застосовуєте з дітьми, що мають негативні прояви у поведінці?

Інтерв'ю з вихователем

щодо вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування на негативну у поведінку дошкільників

Об'єкт опитування: виховання дітей з негативними проявами у поведінці

Предмет опитування: чинники, що зумовлюють негативні прояви у поведінці

Орієнтовний перелік питань:

1. Як Ви гадаєте, чи є важливим рівень загальної культури членів родини в процесі сімейного і суспільного виховання дітей? Чому?

2. Про що можна дізнатись з рівня загальної культури членів родини?

3. Про що можна дізнатись з рівня психолого-педагогічної освіченості членів родини?

4. Про що можна дізнатися з рівня який ґрунтується на забезпеченні базових потреб дитини в увазі, любові і визнанні?

5. На вашу думку, чи важливою є співпраця вихователя, практичного психолога та батьків при виборі дорослим педагогічно – доцільного реагування як умова попередження та подолання негативних проявів у поведінці дошкільників.

Бесіда з батьками

щодо вибору дорослим педагогічно – доцільного реагування на негативні прояви у поведінці дошкільників

Мета: вибір дорослим педагогічно – доцільного реагування на негативні прояви у поведінці дошкільників

Орієнтовний перелік питань:

1. Які Ви знаєте негативні прояви у поведінці, що зумовлені неправильними типами виховання в сім'ї?
2. Які саме чинники можуть зумовлювати ці негативні прояви?
3. Чи знаєте Ви що таке - педагогічна культура членів родини?
4. Чи хотіли б Ви дізнатися більше про педагогічну культуру? Та почати взаємодіяти з вихователем ЗДО?
5. Чи знаєте Ви що таке рівень психолого-педагогічної освіченості членів родини?
6. Як Ви вважаєте яким чином можна здійснювати оптимізацію взаємодії педагога з батьками у попередженні негативних проявів у поведінці дітей?
7. Як Ви вважаєте чи потрібна Вам допомога фахівців ЗДО у вихованні дітей з негативними проявами у поведінці?
8. Чи знаєте ви що таке базові потреби дитини та їх як забезпечити?

Програма спостереження

за застосуванням вихователем педагогічно доцільних форм, методів, прийомів виховання дітей з негативними проявами поведінки

Мета: Практично вивчити педагогічну доцільність застосування педагогічних форм, методів, прийомів виховання дітей з негативними проявами поведінки.

Завдання:

1. визначити найбільш поширені у використанні методи виховання дітей з негативними проявами поведінки;
2. практично виявити форми роботи вихователя з дітьми, що мають негативні прояви поведінки;
3. зафіксувати прийоми виховної роботи з дошкільниками, що мають негативні прояви поведінки.

Об'єкти спостереження: вихователь, діти

Суб'єкти спостереження: експериментатор

Предмет спостереження: застосування педагогічно доцільних форм і методів

Вид спостереження: стандартизоване, періодичне, природне, внутрішнє, але не включене

*Бланк протоколу спостереження
за застосуванням педагогічно доцільних форм і методів на занятті*

Вплив Заняття	Форми		Методи		Прийоми	
	Педагогічно доцільні	Педагогічно недоцільні	Педагогічно доцільні	Педагогічно недоцільні	Педагогічно доцільні	Педагогічно недоцільні
Вступна частина						
Основна частина						
Підсумкова частина						
прогулянка						
Ігрова діяльність						

Вплив Етапи життєдіял ьности (розпорядо к дня)	Форми		Методи		Прийоми	
	Педагогі чно доцільні	Педагогіч но недоцільн і	Педагогі чно доцільні	Педагогіч но недоцільн і	Педагогі чно доцільні	Педагогі чно недоціль ні
Приєм дітей						
Ранкова гімнастика						
заняття						
сніданок						
прогулянка						
обід						
Денний сон						
Гімнастика пробуджен ня						
вечеря						

Бесіда з вихователем

щодо застосування адекватних форм і методів виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці

Орієнтовний перелік питань:

1. Які напрямки профілактичної роботи треба проводити з дітьми з негативними проявами в поведінці?
2. Яку профілактичну роботу треба проводити з сім'ями?
3. Як створити в освітньо-виховному закладі середовище, що буде перешкоджати негативізму та негативні прояви у поведінці дітей?
4. Як Ви вважаєте чи потрібне превентивне навчання й виховання таких дітей?
5. Які Ви знаєте най більш доцільні програми для роботи з дошкільниками?
6. Які Ви знаєте основні завдання таких програм?
7. Які корекційні методи можна використовувати при найбільш поширених негативних проявів та чинників, що їх зумовлюють?

Тематичний план роботи з педагогами

№ п/п	Дата проведення	Форма та тематика роботи	План заняття
1.		<u>Перше заняття семінару-практикуму з елементами тренінгу для педагогів під назвою «Природа та чинники негативних проявів у поведінці дітей»</u>	<p><u>Мета:</u> ознайомити вихователів з видами і стилями сімейного виховання; продемонструвати залежність поведінки дитини від стилю виховання у сім'ї.</p> <p><u>Хід заняття:</u> включає в себе наступні елементи:</p> <p>Вступна частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вправа «Знайомство»; 2. Вправа «Стінка»; 3. Вправа «Правила». <p>Основна частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Розминка «Народна мудрість про виховання»; 7. Проблемна гра «Актуальні проблеми сьогодення»; 8. Вправа «Емоційний ланцюжок»; 9. Аналіз проблемних ситуацій; 10. Інформація «Види та стилі сімейного виховання». <p>Підсумкова частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вправа «Мікрофон» або «Скажу відверто» (обмін думками); 2. Гра «Австралійській дощик» (рефлексія).
2.		<u>Друге заняття семінару-практикуму з елементами тренінгу для педагогів під назвою «Попередження найбільш поширених негативних проявів у поведінці дітей»</u>	<p><u>Хід заняття</u> включає в себе наступні елементи:</p> <p><u>Мета:</u></p> <p>Вступна частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вправа «Привітання»; 2. Вправа «Правила». <p>Основна частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Лекція на тему: «Цілеспрямована діяльність ДНЗ щодо підвищення педагогічної освіченості батьків»; <p>Підсумкова частина:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Обговорення лекцій; 5. Рефлексія.

3.		<u>Третє заняття семінару-практикуму з елементами тренінгу для педагогів під назвою «Попередження найбільш поширених негативних проявів у поведінці дітей»</u>	<u>Хід заняття включає в себе наступні елементи:</u> <u>Мета:</u> Вступна частина: 1. Вправа «Привітання»; Основна частина: 2. Лекція: «Забезпечення базових потреб дитини в увазі, любові і визнанні»; 3. Відповіді на запитання педагогів; Підсумкова частина: 4. Аналіз проблемних ситуацій; 5. Рефлексія.
4.		<u>Консультація №1</u> «Подолання негативних проявів у поведінці дітей, що мають стійкий характер»	1. Вправа «Привітання»; 2. Інформаційне повідомлення: «Подолання негативних проявів у поведінці дітей, що мають стійкий характер»; 3. Відповіді на запитання педагогів; 4. Рефлексія; 5. Ознайомлення з методичними рекомендаціями, щодо виховання дітей дошкільного віку з негативними проявами у поведінці.
5.		<u>Консультація №2</u> «Педагогічно-доцільне реагування, відбір форм та методів»	1. Вправа «Привітання»; 2. Інформаційне повідомлення: «Профілактична робота з сім'ями. Превентивне навчання й виховання дітей.»; 3. Відповіді на запитання педагогів; 4. Рефлексія.
6.		<u>Консультація №3</u> «Педагогічно-доцільне реагування, відбір форм та методів»	5. Вправа «Привітання»; 6. Інформаційне повідомлення: «Методи роботи з дітьми враховуючи найбільш поширені негативні прояви та чинники» 7. Відповіді на запитання педагогів; 8. Рефлексія.

Тематичний план роботи з батьками

№ п/п	Дата проведення	Форма та тематика роботи	План заняття
1.		<u>Перша лекція з елементами тренінгу</u> для батьків під назвою «Силі виховання у родині»	<i>Мета:</i> ознайомити батьків зі стилями виховання, та як вони впливають на дітей <i>Хід заняття:</i> 1. Знайомство «Сімейне коло»; 2. Прийняття правил роботи в групі «Правила сімейного кола»; 3. Вправа «Ми батьки»; 4. Вправа «Мозаїка стилів батьківського виховання»; 5. Вправа на завершення «Чарівна скринька».
2.		<u>Друга лекція з елементами тренінгу</u> для батьків під назвою «Дитяча агресія і способи подолання її негативних проявів»	<i>Мета:</i> розробити модель подолання негативних проявів дитячої агресії, навчити батьків правильно реагувати на дитячу агресивність. <i>Хід заняття</i> 1. Вправа «Привітання»; 2. Теоретична частина; 3. Вправа «Подолання агресивності»; 4. Корекція: поради, батькам щодо поводження з агресивними дітьми; 5. Ознайомлення з методичними рекомендаціями.
3.		<u>Третя лекція з елементами тренінгу</u> для батьків під назвою «Як допомогти дитині здолати страх»	<i>Мета:</i> <i>Хід заняття</i> 1. Вправа «Привітання»; 2. Теоретична частина; 3. Вправа «Як навчити дітей не боятися»; 4. Корекція: поради, батькам щодо поводження з дитячим страхом; 5. Ознайомлення з методичними рекомендаціями.
4.		<u>Четверта лекція з елементами тренінгу</u> для батьків під назвою «Як	<i>Мета:</i> <i>Хід заняття</i> 6. Вправа «Привітання»; 7. Теоретична частина; 8. Вправа «Як долати дитячу неслухняність»;

		долати дитячу неслухняність .Як позбутися дитячої істерики»	9. Корекція: поради, батькам щодо поводження з дитячим страхом; Ознайомлення з методичними рекомендаціями
5.		<u>П'ята лекція з елементами тренінгу</u> для батьків під назвою «Як позбутися дитячої істерики»	<u>Мета:</u> <u>Хід заняття</u> 6. Вправа «Привітання»; 7. Теоретична частина; 8. Вправа «Як позбутися дитячої істерики»; 9. Корекція: поради, батькам щодо поводження з дитячим страхом; 10. Ознайомлення з методичними рекомендаціями.
6.		<u>Шосте заняття- тренінг</u> для батьків під назвою «Відповідальне батьківство»	Мета :сприяти усвідомленню учасниками важливості відповідального ставлення до батьківства. <u>Хід тренінгу:</u> 22. Правила тренінгу; 23. Емоційне настроювання. Вправа «Лягідне ім'я»; 24. Вправа «Австралійський дощ»; 25. Вправа «Асоціативний ланцюжок»; 26. Робота в групах «Стилі батьківської поведінки стосовно дітей»; 27. Вправа «Меморандум»; 28. Казка для натхнення «Легенда про Нарцисса»; 29. Релаксація- вправа «Мій внутрішній стан».

**Методичні рекомендації вихователям та психологу,
практичні рекомендації батькам з оптимізації виховання дітей з
негативною поведінкою.**

1) Агресивні діти

Методичні рекомендації вихователям та психологу:

1. Робота з гнівом. Дитині дати змогу проявити почуття гніву, але прийому поступово витіснити стереотипне сприйняття традиційних агресивних об'єктів (монстрів, вампірів тощо). Наприклад, при малюванні «злого» персонажа дитині запропонувати додати до нього симпатичні деталі: антики, зірочки, книжки. Водночас учити міркувати про причини і наслідки агресивної поведінки, а також контролювати себе в ситуаціях, що викликають відповідні реакції.

2. Навчання дітей навичками розпізнавання і контролю, вміння володіти собою в ситуаціях, які провокують спалахи гніву.

3. Формування здібності до емпатії, довіри, співчуття та співпереживання. Вчити дітей аналізувати причини агресивної поведінки та її наслідки. Слід зазначити, що діти, схильні до захисної агресивності, легко реагують або фантазують на агресивні теми, із задоволенням виконують ролі агресивних героїв і заперечують у собі почуття страху.

Дітям важливо навчитися «випускати» свою агресивність. їм можна запропонувати:

- *Битися з подушкою;*
- Використовувати фізичні силові вправи;
 - Рвати папір;
 - Намалювати того, кого хочеться побити, і що - небудь зробити з цим малюнком;
- Використовувати «мішечок для криків»;
 - Постукати стіл надувними молотком.
 - Заняття з психогімнастики;
 - Етюди та ігри релаксаційної спрямованості;
 - Ігри та вправи на розвиток усвідомлення дітьми негативних рис характеру.

Під час роботи з агресивними дітьми високу ефективність має використання ізотерапії. Дітям подобається грати з водою, глиною, піском. У роботі з ними можна використовувати різні способи малювання: пальцями, долоньками, ступнями.

З метою коригування агресії можна ставити з дітьми вистави, в яких проблемним агресивним дітям потрібно давати ролі, що мають позитивну силову характеристику (багатирі, лицарі тощо).

З такими дітьми також слід використовувати рухливі ігри, які сприяють нейтралізації агресії, зняттю накопичення напруження, навчання ефективним способам спілкування.

Розвитку контролю над власними імпульсними діями сприяють також заняття пальчиковою гімнастикою. Їх можуть проводити як батьки так і педагоги.

Практичні рекомендації батькам:

1. Намагайтеся зрозуміти причини агресивної поведінки дитини й усуньте їх.

2. Зупиніть занесену для удару руку маляти, утримайте за плечі й твердо скажіть: « не можна!»

3. Відверніть увагу малюка цікавою іграшкою або яким - небудь заняттям.

4. Використовуйте м'яке фізичне маніпулювання: спокійно візьміть дитину на руки і віднесіть її з місця конфлікту.

5. Створіть ситуацію, щоб дитя могло перенести свій гнів на безпечний предмет (гумові іграшки, паперові кульки тощо)

6. Вчіть дитину висловлювати свій гнів у ввічливій формі, називаючи власні негативні емоції: « Я злюсь» і т.д.

7. Не пригнічуйте агресію дитини з позиції сили, не відповідайте на неї спалахами власного гніву: дитина засвоїть ці форми поведінки і застосовуватиме в майбутньому.

8. Караючи дитину, не принижуйте її і не загрожуєте їй.

9. Не намагайтеся що - небудь довести своїй дитині у хвилини нападу її агресії - це марно. Сварити немає сенсу.

10. Учіться спілкуватися з дитиною: любіть її, говоріть ласкаві й підбадьорливі слова, частіше обіймайте.

11. Замість того, щоб одразу втихомирювати дитину, правильніше буде трохи зачекати: 1 хвилину на кожен її рік життя (з п'ятирічним - 5 хвилин).

12. Можна дитину залишити одну в кімнаті.

13. Дати їй змогу пережити бурхливі емоції.

14. Звільнитися від них, тобто дати дитині шанс опанувати себе. Спалахи гніву допоможуть їм навчитися контролювати власні емоції, не пригнічуючи їх.

15. Почуття дитини не можна оцінювати, засуджувати. Щоб дитина не говорила або не робила в цей момент, їй зараз погано, як нікому. Зрозумійте її, не сваріть за те, що вона посміла гніватися.

16. Не бійтеся відкрито висловлювати співчуття дитині. Співчуйте без оцінок: « Звісно, це неприємно, боляче, коли...» поставтеся до її обурення з розумінням і повагою.

17. Як правило, після афективного спалаху дитина відчуває спустошеність і не готова до співбесід. Дайте їй змогу відпочити й обов'язково поговоріть із нею наодинці трохи пізніше.

18. Тільки тоді, коли емоції вщухнуть, розкажіть дитині про те, як ви переживали, коли вона виявляла свій гнів. Знайдіть разом із нею вдалу форму висловлювання протесту: «Я злюся, коли на мене кричать», «Я ображаюся коли ти несправедливо мене звинувачуєш». Запропонуйте дитині

використовувати цю словесну формулу (спочатку говоримо про свої почуття, потім - чим вони викликані) надалі в подібних ситуаціях замість агресивних проявів. Адже завданням виховання є не усунення агресії, а навчання адекватно проявляти свої негативні почуття.

19. Якщо дитина навчиться усвідомлювати власні почуття й почуття інших, вона зможе свідомо обирати мирні форми боротьби і захисту, отожд, частіше спонукайте дитину до розмови про почуття, вчіть її виражати емоції соціально прийнятними засобами.

20. Як правило, бурхливі емоційні реакції - результат тривалого стримування емоцій, чого робити не варто. Дуже важливо навчити дитину давати вихід агресії безпечним шляхом:

- Люто рвати папір;
- Тупотіти ногами;
- До знесилення бити подушку; і т ін.

21. Важливо вчити дітей використовувати агресивну енергію в мирних цілях, спрямовувати у творче русло: складати вірші, малювати, танцювати, займатися спортом, гратися в рухливі ігри. Такі види діяльності сприяють розрядці внутрішнього напруження, попереджують нагромадження агресивної енергії.

22. Учити контролювати імпульсивну агресію, формувати здатність не реагувати на провокацію відповідною агресією, відмовлятися приймати негатив від інших, впускати його у свою душу, «грати за чужим сценарієм»

23. Коли дорослі реагують на емоційні спалахи дітей із любов'ю, розумінням, не по - диктаторськи, діти, врешті - решт, вчаться контролювати свою поведінку, і це стає важливою складовою здорового розвитку їх емоційної сфери.

2) Дитячі страхи.

Методичні рекомендації вихователям та психологу:

1. *Визначити особистісні причини надмірної тривожності дитини.*
2. *Формувати в дитини впевненість у своїх силах перемогти страхи.*
3. *Організувати ігрову діяльність, у якій можна моделювати страхи і тренуватися в їх подоланні.*
4. *Активізувати ті ресурси, які необхідні дитині для успішного подолання своїх страхів.*
5. *Допомагати батькам, знайти психологічно правильні способи реагування на страхи своєї дитини.*

Практичні рекомендації батькам

1. Оскільки «нездорові страхи» характеризуються тим, що діти «бояться боятися», то насамперед доцільно *допомогти дитині спокійно сприймати сам факт наявності страхів*. Якщо вона вирішить, що боятися — це неприпустимо погано чи соромно, вона уникатиме страшних ситуацій і ніколи не зможе навчитися долати їх.

2. Не лякайтеся страхів своєї дитини, *не намагайтеся відвертати*

її увагу від спогадів про страшний сон чи страшну фантазію. Якщо відганяти страх — він буде переслідувати нас і активізовуватись тоді, коли ми найменше захищені від нього.

3. *Допомагати своїй дитині зустрітись із її страхом у безпечній атмосфері:* коли Ви поруч, коли вона почувається спроможною протистояти страху. Нехай вона розповість чи намалює Вам те, що лякає, і отримає від Вас розуміння й підтримку.

4. Необхідно, щоб дитина зрозуміла, що боятися не соромно, що всі (і Ви також) чогось боялися, *нехай вона повірить у те, що теж зможе опанувати свій страх.*

5. Нехай Вас не бентежать невдалі спроби Вашої дитини подолати свій страх. Намагатись *хвалити її за незначні досягнення, відзначати найменший прогрес:* «Страх став трохи меншим. Отже, ти його поступово долаєш!» [36].

3) Дитяча неслухняність.

Методичні рекомендації вихователям та психологу:

1. Спробувати зрозуміти, які чинники лежать в основі неслухняності дитини
2. Через ігрові ситуації визначити особистісні причини неслухняності дитини.
3. Допомогти дитині проявити й відпрацювати свої психологічні проблеми на ігровому матеріалі.
4. Знайти можливості оптимізації взаємодії батьків та дітей.
5. В ігровій формі тренувати дітей розуміти себе і своїх близьких.
6. Спробуйте припинити будь-які примхи одним дієвим способом — відверніть увагу дитини. У дітей є вражаюча здатність переключати свою увагу, повністю забуваючи про те, що їх цікавило хвилину тому. Проявіть фантазію та винахідливість, адже вигук: «Подивися, яка пташка!» Швидко набридне малюкові, а ви втратите його довіру. Якісний відволікаючий маневр вимагає більш складного сценарію.
7. Дати дитині відчуття неприємні наслідки вчинку чи поведінки.
8. Заохочення і похвала. Традиційно більш звично лаяти за негативні вчинки, ніж хвалити за гарні.
9. Формувати динамічний стереотип поведінки «ти хороший»!
10. Проводити ігри, які сприяють формуванню слухняності.

Практичні рекомендації батькам:

1. Наполягаючи на своєму, намагатися не позбавляти дитину своєю любові, не принижувати її гідності;
2. Якщо дитина не виконує вимог батьків - скоротити їх кількість спочатку до 3-4-х основних, інакше на всі просто не вистачить уваги;
3. Для того, щоб дитина навчилася виконувати Ваші вимоги, краще застосовувати заохочення, ніж покарання. Негативне підкріплення може

сформувати лише відразу до виконання відповідної діяльності, позбавити бажання виконувати вказівки дорослих;

4. Будьте такими, що розуміють. Коли ваша дитина кричить і плаче, не хоче йти з ігрового майданчика, обійміть його і ласкаво поясните, що ви знаєте, як важко відриватися від безперервної гри, але пора додому. Ідея в тому, щоб показати дитині, що ви на його стороні. Не піддайтеся гніву, навіть якщо вам незручно перед іншими батьками.

5. Встановіть правила. Дитині просто необхідно знати правила гри, тому ви повинні розповісти йому про них. Наприклад: «Ми не б'ємося з іншими дітьми», «о 9 годині ми лягаємо спати». Якщо дитина порушує правила, необхідно намагатися знайти способи рішення конфліктних ситуацій. Наприклад, якщо дитина ударила свого молодшого брата, то, швидше за все це сталося тому, що перший відчув недовіку уваги з вашого боку. Що можна зробити? По-перше, виділіть час, який ви можете присвятити тільки старшій дитині. По-друге, беріть його з собою, коли купуєте молодшого, нехай теж допомагає. Якщо дитина боїться темряви і встає з ліжка, а у вас є правило, що ви не встаєте з ліжка, коли вже лягли спати, то залишайте в кімнаті дитини засвічений нічник.

6. Заохочуйте хорошу поведінку. Замість того, щоб загострювати увагу на поганій поведінці дитини, краще звертайте на нього більше уваги, коли він поводить себе добре.

7. Намагайтеся стримуватися і не ляяти дитину за його погану поведінку. Чому? Коли дитина поводить себе погано він і почуває себе також, ви ж, лаючи його, проковуєте ще гіршу поведінку.

8. Говоріть дитині, що він може робити, замість того, щоб говорити про те, чого він робити не може. Наприклад, якщо дитина хоче з'їсти морозиво перед обідом, не говорите, що це шкідливо, скажіть, що він може зараз з'їсти сир або банан.

9. Пам'ятайте, що навчання дитини дисципліні має на увазі навчання дитини контролювати самого себе і не припускає здійснення контролю над ним дорослими. Покарання повинне стимулювати бажання дитини поводитися добре, а не залякувати його.

10. Надайте дитині право вибору. Це дозволяє дитині відчути деяку свободу, а вам - контролювати процес. Пропонуйте дитині декілька брук на вибір, коли йдете гуляти, декілька казок, коли лягаєте спати і так далі

11. Уникайте ситуацій, які можуть викликати "спалах" неслухняність. Наприклад, якщо ви хочете зустрітися з подругою і йдете до неї з дитиною, то не потрібно чекати, що він поводитиметься добре, поки ви базікатимете за чашкою чаю або кави, йому просто буде нудно. Зустріньтеся з подругою на свіжому повітрі, наприклад, в парку.

12. Поважайте його сприйняття світу. Наприклад, діти у віці 3-х років сприймають час інакше, вони не можуть також швидко, як дорослі відірватися від улюбленого заняття. Тому, якщо вам пора, то повідомте дитину про це заздалегідь, щоб він зміг звикнути з думкою, що йому

потрібно йти. Не чекайте, звичайно, що він припинить читати цікаву книгу або грати в цікаву гру і не скаржитиметься, але він, принаймні, не капризуватиме.

13. Якщо ви вимагаєте від дитини, щоб вона прибирала за собою ліжко, подумайте, а чи розуміє він, що ви від нього хочете, чи уміє він це робити.

14. Зверніть увагу на себе. Можливо, ви приймаєте усе близько до серця і занадто вимогливі? Якщо дитина шльопає по калюжах, чи так це погано? Якщо дитина хоче вафлю, варення або цукерку на сніданок, чи так це шкідливо? Можливо, варто поглянути на усе з іншого боку?

4) Істерики

Головні способи подолання істерик:

1. Не можна поступатись дитині під час істерик, тому, що це підсилить вибір і утвердження відповідного типу поведінки з дорослим.

2. Якщо можна, то не звертайте уваги, не реагуйте емоційно: “Припини, застосовувати фізичні покарання”. Можна вийти з кімнати і залишити дитину саму. Не доводити дитині, що вона чинить не правильно. Це не матиме результату.

3. Взяти на руки і віднести в інше місце, щоб уникнути подразника і перемкнути увагу та інше.

4. В кризові вікові періоди батьки повинні надавати дитині більші права і пред'являти нові вимоги.